

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

TUKIPERHETOIMINTA JA PERHETYÖ OSANA PERHEI-
SIIN KOHDISTUVIA HVYINVOINTIPALVELUJA-
Esimerkkinä kolme Lapin läänin kuntaa

Anne-Maria Kinisjärvi

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2009

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Tekijä:	Anne-Maria Kinisjärvi
Opinnäytetyön nimi:	Tukiperhetoiminta ja perhetyö osana perheisiin kohdistuvia hyvinvointipalveluja- Esimerkkinä kolme Lapin läänin kuntaa
Sivuja (+liitteitä):	50 + 6
<p>Opinnäytetyön kuvaus: Selvitys Kittilän ja Kolarin kuntien tukiperhetoiminnan kehittämistä eli siitä, miten perheitä saataisiin enemmän mukaan toimintaan. Tutkimus Sodankylän kunnan lastensuojelun ryhmämuotoisen perhetyön perheiden voimaantumista. Selvitys siitä, ovatko perheet saaneet lisää voimavaroja ryhmämuotoisen perhetyön avulla.</p> <p>Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Opinnäytetyön teoreettisessa osassa käsittelen mitä tukiperhetoiminta sekä perhetyö ja ryhmämuotoinen perhetyö sisältävät. Käsittelen myös lastensuojelun historiaa, tukiperhetoiminnan sekä perhetyön taustalla olevia lakeja sekä sitä, mitä lastensuojelun asiakkuus tarkoittaa.</p> <p>Metodologinen esittely: Aineiston keruumenetelminä käytin perheille kohdistuvia kyselylomakkeita sekä kuntien sosiaalityöntekijöiden haastatteluja. Aineisto koostuu viiden tukiperheen ja kolmen perhetyön perheen lähettämistä kyselylomakkeiden vastauksista sekä kahden sosiaalityöntekijän ja yhden perhetyöntekijän haastatteluista. Tutkimus on laadullinen tutkimus. Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt apuna sisällönanalyysia.</p> <p>Keskeiset tutkimustulokset: Vastanneiden perheiden mielestä tukiperheitä saataisiin lisää esimerkiksi informoinnin ja mainonnan sekä koulutusten avulla. Sosiaalityöntekijän mukaan perheitä saatiinkin lisää nyt jo loppuneen projektin yhteydessä. Projektin jälkeen perheiden halukkuus ryhtyä tukiperheeksi on vähentynyt. Ryhmämuotoisen perhetyön perheet olivat saaneet lisää voimavaroja, joka välittyi niin kyselylomakkeiden vastauksista kuin sosiaalityöntekijöiden haastatteluistakin.</p> <p>Johtopäätökset: Tukiperhetoiminta on erittäin tärkeä avohuollon tukitoimi, johon pitää saada lisää tukiperheitä, jotta kysyntä vastaisi tarjontaa. Tukiperheet kokevat tukiperheenä toimimisen tärkeänä vapaaehtoistyönä, mutta tärkeä on pohtia, saataisiinko tukiperheille maksettavaa veronalaista tuloa sekä kulukorvauksia nostamalla lisää tukiperheitä kiinnostumaan toiminnasta. Perhetyötä voi suunnitella ja toteuttaa monella tavalla. Perhetyö on asiakaslähtöinen työmuoto ja ryhmämuotoisen perhetyön toteutuksessa otetaan useiden perheiden toiveet yksilöllisesti huomioon.</p>	
Asiasanat:	Tukiperhetoiminta, perhetyö, ryhmämuotoinen perhetyö, voimaantuminen

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Author:	Anne-Maria Kinisjärvi
Title:	Support family activity and family work as a part of welfare services for families- The cases of three municipalities in the province of Lapland
Pages (+appendixes):	50 + 6
<p>Thesis description: This bachelor's thesis is a clarification of the developing of support family activity in the municipalities of Kittilä and Kolari, on how to involve the families more into the activity. In my thesis I also study the empowerment of the families participating the child protection group family work in the municipality of Sodankylä. The purpose is to find out whether the families have got more resources with the help of group family work.</p> <p>Theoretical summary: In the theoretical part of the thesis I deal with about contents of support family activity, family work and group family work. I also discuss the history of child protection, laws concerning the support family activity and family work and also the meaning of clientship in child protection.</p> <p>Methodological summary: As the way of collecting material I used questionnaires directed to the families, and interviews of social workers of the municipalities. The material consists of the answers to the questionnaires sent by five support families and three family work families, and the interviews of two social workers and one family worker. In my thesis I use a qualitative approach. When analysing the material I have used the method of content analysis.</p> <p>Main results: In the opinion the families who answered, it would be possible to get more support families with the help of for example information, advertisement and training. According to a social worker a project already finished brought along new families. After the project the willingness of families has decreased. Families participating group family work had received more resources, which was conveyed by the answers of the questionnaires and the interviews of the social workers.</p> <p>Conclusions: Support family activity is very important support of non-institutional care and needs more support families so that demand and supply would be in balance. Support families feel that being a support family is very important voluntary work, but it is important to think if it was possible to get more support families interested in the activity by increasing the taxable income and expense reimbursement that the support families are paid. Family work can be planned and carried out in many ways. Family work is a client- oriented work method and families' wishes are taken into consideration when carrying out group family work.</p>	
Key words: Support family activity, family work, group family work, empowerment	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	5
2. METODOLOGINEN ESITTELY	7
2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	7
2.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusjoukko	8
2.3 Tutkimusaineiston analysointi ja triangulaatio	10
2.4 Tutkimuksen toteutus	11
3. LASTENSUOJELUN KEHITYKSEN TAUSTALLA OLEVIA TEKIJÖITÄ	13
3.1 Lastensuojelun historia.....	13
3.2 Tukiperhetyön ja ryhmämuotoisen perhetyön taustalla olevat lait	15
4. TUKIPERHETOIMINTA KITTILÄN JA KOLARIN KUNNISSA SEKÄ RYHMÄMUOTOINEN PERHETYÖ SODANKYLÄSSÄ.....	19
4.1 Avohuollon asiakkuus.....	19
4.2 Tukiperhetoiminta	23
4.3 Perhetyö	32
4.4 Voimaantuminen	37
5. POHDINTA	42
LÄHDELUETTELO.....	46
LIITTEET	51

1. JOHDANTO

Avohuolto sekä ennaltaehkäisevä lastensuojelu ovat keskeisiä toimenpiteitä, kun tehdään lastensuojelutyötä perheiden kanssa, joilla on riski joutua lastensuojeluasiakkaksi ja niiden perheiden kanssa, jotka ovat jo lastensuojeluasiakkaita. Kaikki lastensuojelutoiminnot, joilla vältytään lapsen huostaanotolta, on perheen ongelmien ratkaisemisessa huomioitava.

Liian usein lapsi joudutaan ottamaan huostaan, koska lasta ja hänen perhettään ei ole autettu riittävän varhaisessa vaiheessa. Tämä ei ole kuitenkaan ainut syy huostaanotolle, vaan se on monien tekijöiden summa. Kuitenkin se, että perhe pääsisi avohuollon tukitoimien piiriin, kuten esimerkiksi perhetyöhön tai tukiperhetoimintaan riittävän varhain, ennaltaehkäisisi huostaanoton pelkoa. Paras apu tulee silloin, kun ongelmien ilmetessä saadaan apua ja ongelma selvitetään yhdessä auttavan tahon kanssa. Näin jokainen perheenjäsen tulee kuulluksi ja nähdyksi sekä jokaisen näkökulma otetaan huomioon.

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi tutkia Sodankylän kunnan lastensuojelun ryhmämuotoisen perhetyön voimaannuttamista. Lisäksi selvitän Kittilän ja Kolarin kunnissa tukiperhetoiminnan kehittämistä. Koska tukiperheiden tarve on suuri, selvitän, miten perheitä saataisiin enemmän mukaan toimintaan. Valitsin nämä kunnat, koska olen itse kotoisin Kittilästä ja koen tärkeänä selvittää lastensuojelun tilannetta Lapin läänissä. Kartoittaakseni kuntien lastensuojelutilanteita, olin yhteydessä kuntien sosiaalityöntekijöihin, joilta kysyin, mikä olisi kunnassa tarpeellinen tutkimuksen kohde. Valitsemani aiheet ovat sosiaalityöntekijöiden esiin tuomia.

Tukiperhetoimintaan perheiden mukaan saaminen voi olla haasteellista. Tukiperheiden tarve on suuri, mutta halukkaita perheitä on vähän. Työssäni selvitin, mistä perheiden vähäisyys johtuu ja etsin keinoja, miten perheitä saataisiin lisää mukaan tukiperhetoimintaan. Tukiperhetoiminta on pitkälti vapaaehtoistyötä ja perheille maksetaan toiminnasta vain vähän.

Sodankylässä on järjestetty vuoden 2007 helmikuusta vuoden 2008 lokakuuhun asti ryhmämuotoista perhetyötä, johon kunnan sosiaalityöntekijät ovat ohjanneet perheitä. Toiminta tuli päätökseen vuoden 2008 lopussa, kun tavoitteet olivat täyttyneet. (Aikio-Mustonen 2009.) Sodankylän kunnassa selvitin, ovatko perhetyössä mukana olleet per-

heet voimaantuneet toiminnan myötä ja jos ovat, niin mikä siihen on vaikuttanut. Voimaannuttaminen on muun muassa voiman ja luottamuksen antamista jollekin, esimerkiksi työntekijä asiakkaalle. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä voimaannuttaa asiakasta oivaltamaan itse oman tärkeytensä esimerkiksi jonkin toiminnan avulla.

Käsittelen opinnäytetyössäni myös lastensuojelun historiaa siltä osin, miten se on vaikuttanut nykypäivän lastensuojelun syntyyn sekä tukiperhetoiminnan ja perhetyön kehittymiseen. Opinnäytetyössäni käsittelen keskeisiä lakeja, jotka ovat kytköksissä lastensuojeluun. Laeista etsin eroavaisuuksia vanhojen ja uusien lakien välillä, joita tuon opinnäytetyössäni esille.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineiston keruumenetelminä ovat kyselylomakkeet tukiperheille ja perhetyössä mukana olleille perheille sekä kuntien sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijän haastattelut. Tarkoituksena on saada mahdollisimman monipuolinen kuvaus aiheista, varsinkin kentällä olevien työntekijöiden näkökulmasta katsottuna. Haastattelujen tarkoituksena on tuoda sosiaalityöntekijöille tarkempi kuvaus esimerkiksi siitä, miten perheet kokevat tukiperheenä toimimisen ja miten toimintaa tulisi kehittää, jotta perheitä saataisiin kiinnostumaan siitä enemmän.

Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössäni on kaksi. Miten perheitä saataisiin lisää osallistumaan tukiperhetoimintaan? Miten ryhmämuotoinen perhetyö on auttanut perheitä voimaantumaan?

2. METODOLOGINEN ESITTELY

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänäni on selvittää Sodankylän kunnan lastensuojelun ryhmämuotoisen perhetyön voimaannuttamista. Opinnäytetyössäni selvitän myös Kittilän ja Kolarin kuntien kohdalla sitä, millaisella menetelmällä kunnat saisivat tukiperheitä lisää, koska tukiperheitä tarvitaan paljon nykyistä enemmän. Kyselylomakkeet (Liitteet 1. & 2.) kohdistuivat viidelle ryhmämuotoisessa perhetyössä mukana olleille perheille ja yhteensä kymmenelle tukiperheelle molemmissa kunnissa. Valitsin kyselylomakkeen lisäksi teemahaastattelun (Liitteet 5. & 6.) aineiston kartuttamiseksi, koska avohuollon kentällä työskentelevät tukiperheet, tietävät tukiperhetilanteesta paljon enemmän kuin esimerkiksi sosiaalityöntekijät.

Näin esimerkiksi tukiperheiden sekä perhetyön perheiden ääni nousi parhaiten esille, koska he ovat oman työnsä ja toiminnassa mukana olemisen parhaita asiantuntijoita. Tukiperheet näkevät tukiperhetoiminnan kehittämisen tarpeen päivittäin tai aina kun tukea tarvitseva lapsi on perheessä. Heillä on toiveita, ideoita ja myös keinoja siihen, miten tukiperhetoimintaa voitaisiin kehittää suosituimmaksi avohuollon tukimuodoksi. Haastattelut on tehty teemahaastatteluna kyselylomakkeiden vastauksista nousseiden keskeisten asioiden pohjalta. Kokoomataulukot koskien teemoja, ovat liitteinä 3. & 4.

Haastattelut olisivat alun perin kohdistuneet Kittilän, Kolarin ja Sodankylän sosiaalityöntekijöille, mutta aikataulun sopimattomuuden vuoksi Kolarin sosiaalityöntekijän haastattelu jäi opinnäytetyöstäni puuttumaan. Sodankylän kunnassa sain ammatillisen näkökulman ryhmämuotoiseen perhetyöhön, koska haastattelussa oli mukana sosiaalityöntekijän lisäksi perhetyöntekijä. Opinnäytetyöni haastattelut kohdistuvat siis kahdelle sosiaalityöntekijälle sekä yhdelle perhetyöntekijälle.

Tukiperheet voivat itse vaikuttaa suuresti tukiperhetoiminnan kehittämiseen, esimerkiksi tukiperhekoulutuksen monipuolisuutta ajatellen. Miten tukiperheet ovat kokeneet koulutuksen tarpeellisuuden ja miten he voivat neuvoa ja opastaa tulevia tukiperheitä, jotta he saisivat enemmän tietoa toiminnasta. Toisaalta myös ryhmämuotoisessa perhetyössä mukana olleet perheet voivat auttaa toisia perheitä siinä, miten perhetyötä tarvit-

taessa voitaisiin kehittää vastaamaan odotuksiin ja perheiden tarpeisiin enemmän. Paras ryhmä kehittämään toimintaa on tässäkin tapauksessa jo mukana olleet perheet. Miten he ovat saaneet itselleen apua ryhmämuotoisesta perhetyöstä ja miten perhetyötä tulisi kehittää, jotta perheet saisivat siitä vieläkin enemmän apua itselleen ja perheelleen.

Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössäni on kaksi. Ensimmäinen tutkimuskysymys kohdistuu tukiperhetoimintaan ja siihen, miten tukiperhetoimintaa voitaisiin kehittää, jotta tukiperheitä saataisiin lisää. Toinen tutkimuskysymys kohdistuu ryhmämuotoiseen perhetyöhön ja siihen, ovatko perhetyön perheet saaneet lisää voimavaroja ryhmämuotoisen perhetyön avulla.

1. Miten perheitä saataisiin lisää osallistumaan tukiperhetoimintaan?
2. Miten ryhmämuotoinen perhetyö on auttanut perheitä voimaantumaa?

Tutkimuskysymyksiin haen vastauksia teorian, kyselylomakkeiden analyysien sekä sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijän haastattelujen avulla.

2.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusjoukko

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Hirsjärvi & Remes & Sajavaara ovat kirjoittaneet kirjassaan Tutki ja kirjoita, että kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämisen kuvaaminen sellaisena kuin se on. Todellisuuden tapahtumat muovaavat yhtäaikaaisesti toinen toistaan. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 157.) Laadullisessa tutkimuksessa on pieni määrä tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta 2001, 18). Opinnäytetyöni kyselylomakkeet kertovat mitä tukiperhetoiminta on käytännössä ja millä tavoin perhetyön perheet ovat kokeneet ryhmämuotoisen perhetyön järjestettynä toimintana. Aihetta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, kuten tukiperheiden, ryhmämuotoisen perhetyön perheiden, perhetyöntekijän sekä molempien kuntien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Jokainen näkökulma tuo oman merkityksensä työni sisältöön. Kyselylomakkeita sekä haastatteluita on pieni määrä, jotka olen pyrkinyt analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti.

Kohderyhmiä valitessani olin ensin yhteydessä Lapin- läänin sosiaalitarkastajaan, joka kehotti ottamaan yhteyttä Kittilän, Kolarin ja Sodankylän kuntien vastaaviin sosiaalityöntekijöihin ja selvittää, olisiko heillä jotain yhteistä niin sanottua kehityskohdetta lastensuojelussa. Kartoittamisen jälkeen opinnäytetyöni tutkimusjoukoksi tulivat tukiperheet, ryhmämuotoisessa perhetyössä mukana olleet perheet sekä kuntien vastaavat sosiaalityöntekijät. Halusin ottaa nämä kolme kuntaa siksi, että saisin mahdollisimman laajan näkemyksen ongelmaan, koska kunnat ovat suhteellisen pieniä. Kittilässä ja Kolarissa tukiperheiden vähäisyys näyttäytyi heti ongelmana ja Sodankylässä selvitystä kaipasi ryhmämuotoisen perhetyön voimaannuttaminen. Päätin ottaa kaikki nämä kunnat ja selvittää niin ryhmämuotoisen perhetyön voimaannuttamista kuin myös tukiperheiden vähäisyyttä.

Tutkimusmenetelmä koostuu tavoista ja käytännöistä, joilla havaintoja kerätään (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 178). Opinnäytetyössäni aineiston keruu menetelmänä toimivat kysely sekä haastattelu. Tutkimusaiheen päätettyäni tein ryhmämuotoiseen perhetyöhön osallistuneille perheille ja tukiperheille kyselylomakkeen, jotka ovat liitteinä (Liitteet 1. & 2.) Tein kyselylomakkeista mahdollisimman yksinkertaisia sekä helpoja. Pyrin laatimaan kysymykset niin, että ne olisivat mahdollisimman monipuoliset tukiperheiden sekä perhetyön perheiden näkökulmasta sekä tutkimuskysymyksiin vastauksia antavia. Kyselytutkimuksen etuna pidetään sitä, että niiden avulla on mahdollista kerätä laaja tutkimusaineisto (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 190).

Lähetin kyselylomakkeet postitse kunnan sosiaalityöntekijöille huhtikuun lopussa 2009. Toimin näin siksi, koska opinnäytetyöni kannalta vastanneiden perheiden henkilöllisyys ei missään vaiheessa ole ollut oleellista. Lähetin lomakkeet sosiaalityöntekijän kautta myös siksi, koska halusin suojella perheiden yksityisyyttä. Kyselylomaketta suunnitlessani ja miettiessäni päädyin siihen, että minulla ei ole tarvetta eikä halua tietää, ketkä kyselylomakkeisiini vastaavat. Opinnäytetyöni aiheet koskevat pieniä, minulle läheisiä kuntia, joten vaarana olisi ollut, että minulle tuttu perhe olisi lähettänyt vastauksensa minulle. Tutun perheen vastaukset olisivat voineet jollakin tavalla vaikuttaa lomakkeiden analysointiin ja sitä kautta mahdollisesti koko työhöni. Kyselylomakkeen mukana lähetin palautuskuoren postimerkkeineen osoitteellani varustettuna, joten sain vastaukset suoraan kotiini. Kaikki vastauslomakkeet käsittelin luottamuksellisesti ja nimettömänä.

Kyselylomakkeiden analysoinnin jälkeen teemoittelin keskeiseksi nousseet aiheet, joista muodostin haastattelurungon kuntien sosiaalityöntekijöille. Teemahaastattelussa onkin tyypillistä, että aihepiirit eli teema- alueet ovat tiedossa (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 203). Haastattelukysymykset lähetin ennakkoon ennen haastattelua sosiaalityöntekijöille, jotta he voisivat tutustua teemoihin sekä valmistautua haastatteluun. Haastattelun Sodankylän ja Kittilän sosiaalityöntekijöitä sekä yhtä perhetyöntekijää. Kolarin sosiaalityöntekijää en haastatellut, koska molemmille sopivaa haastatteluajankohtaa ei löytynyt.

Ryhmämuotoisessa perhetyössä mukana olleita perheitä oli yhteensä viisi, joille lähetin kyselylomakkeen kunnan sosiaalityöntekijän kautta. Sosiaalityöntekijöiden kautta lähetin myös tukiperheille 5 kyselylomaketta molempiin kuntiin, eli yhteensä 10. Vastaukset saatuaani laskin molempien kyselylomakkeiden vastausprosentit. Tukiperhetoiminnan kyselylomakkeiden vastausprosentti oli puolet lähetetyistä kyselylomakkeista eli 50 % ja ryhmämuotoisen perhetyön vastausprosentti oli 60 %.

2.3 Tutkimusaineiston analysointi ja triangulaatio

Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä yleisessä sekä tiivistetyssä muodossa. Grönfors (1982) kirjoittaa, että sillä kuitenkin saadaan vain kerätty aineisto järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Kyselylomakkeita analysoidessani kokosin ensimmäiseksi kysymykset ja vastaukset yhteiseen taulukkoon, joita käytin apuna analysoinnissa. Taulukon avulla minulle hahmottui paremmin se, mitä vastaajat ovat vastanneet kysymyksiin, koska pystyin vastauksia näin vertailemaan keskenään paremmin. Taulukon avulla pystyin sisällyttämään kyselylomakkeiden analyysia teorian lomaan.

Haastattelut tallensin tietokoneelle heti haastatteluiden jälkeen, jolloin minulla oli helpompaa litteroida niitä. Litteroiminen tarkoittaa esimerkiksi nauhoitetun haastattelun purkamista tekstiksi (Syrjälä & Ahonen & Syrjäläinen & Saari 1995, 163). Näin varmistin myös sen, ettei aineisto pääse missään vaiheessa häviämään. Litteroimisen jälkeen poistin haastattelut tietokoneelta.

Triangulaatio tarkoittaa erilaisten tutkijoiden, metodien, tiedonlähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 142). Triangulaatio tarkoittaa myös kolmiomittausta, jonka perustavoitteena on tutkimuksen luotettavuuden lisääminen sekä kokonaisvaltaisen kuvan saaminen. (Viinamäki & Saari 2007, 175). Tutkimuksessa käytän apuna aineistoja, kyselyä ja haastattelua, erilaisia lähteitä sekä tilastoja.

2.4 Tutkimuksen toteutus

Hain opinnäytetyöhöni hankkeistamissopimuksen Sodankylän kunnasta, koska se on kunnista suurin. Tutkimuslupaa en tarvinnut, koska en ole saanut missään vaiheessa tietooni perheiden yhteystietoja tai henkilöllisyyttä. Kyselylomakkeet lähetin kuntiin huhtikuussa 2009.

Kyselylomakkeet analysoituani tein kuntien sosiaalityöntekijöille teemahaastattelun kyselyistä nousseiden keskeisten teemojen pohjalta. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa, aihepiirit eli teema-alueet, on määrätty etukäteen (Eskola & Suoranta 2001, 86). Haastattelu on joustavaa, koska kysymykset voidaan esittää sellaisessa järjestyksessä, kuin tutkija katsoo aiheelliseksi. Tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta, jolloin on perusteltua antaa haastattelukysymykset haastateltaville etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Aineistosta voi poimia keskeiset aiheet ja vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa (Eskola & Suoranta 2001, 174). Haastattelukysymykset lähetin kuntien sosiaalityöntekijöille etukäteen sähköpostitse, jotta he voisivat tutustua kysymyksiin ennen haastattelua. Haastattelut tein lokakuussa 2009.

3. LASTENSUOJELUN KEHITYKSEN TAUSTALLA OLEVIA TEKI-JÖITÄ

3.1 Lastensuojelun historia

Lastensuojelun historialla on tärkeä merkitys myös avohuollon tukitoimien kehittymiselle. Perhetyö ja tukiperhetoiminta ovat historian myötä kehittyneet nykypäivän tärkeiksi tukitoimiksi. Kuten historiassakin, niin myös näissä tukitoimissa on ja tulee olemaan erilaisia suvantovaiheita, jolloin pohditaan, miten tukitoimia tulisi kehittää vastaamaan nykypäivän ja tulevaisuuden tarpeita. Lastensuojelun historiaa olen käsitellyt näiden tukitoimien, perhetyön sekä tukiperhetoiminnan tiimoilta. Tukiperhetoiminnan kehittymisen osalta ei historiassa ole erikseen mainintaa, mutta ongelmien ratkaisemisen osalta tukiperhetoiminnan kehittyminen on ollut tärkeää. Siitä on muodostunut yksi nykypäivän tärkeimmistä ja kysytyimmistä avohuollon tukitoimista.

Panu Pulma ja Oiva Turpeinen kirjoittavat kirjassaan Suomen lastensuojelun historia, että jo 1800-luvulla heräsi keski- ja yläluokissa huoli työläisperheiden vaikeuksista lasten huolenpidossa sekä sosiaalistamisessa ja ilman valvontaa kasvamisessa. Näihin vaikuttivat muun muassa pitkät työpäivät ja alhaiset palkat. Vaatimukset työväestön lasten kasvatuksen ja huollon järjestämiseksi loivat perustan yksityiselle ja kunnalliselle lastenhuoltojärjestelmälle. (Pulma & Turpeinen 1987, 64–65.) Kunnallisen lastensuojelutyön edelläkävijä oli Helsingin kaupunki, joka hoiti niin sanottuja turvattomia lapsia (Pulma & Panu 1987, 118). Ensimmäisenä kaupunkina Tampere painotti työmuotonsa lähes kokonaan ennaltaehkäisevään toimintaan, perustamalla muun muassa virkistystoimintaa lapsille (Pulma & Turpeinen 1987, 120).

Suomen itsenäistyminen vaikutti lastensuojeluun välillisesti, mutta kansalaissodan vaikutus näkyi selvästi sosiaali- ja lastensuojelullisessa kehityksessä. 1920-luvun alkua pidetäänkin lastensuojelun aatteellisena kukoistuskautena. (Pulma & Turpeinen 1987,123.) Esimerkiksi vuonna 1924 perustettiin sosiaaliministeriön lastensuojelutoimisto, koska nähtiin, että lastensuojelu oli sosiaalista työtä (Pulma & Turpeinen 1987, 136). 1940- ja 1950-luvuilta alkaen valtion rooliksi alettiin nähdä kaikkien väestöryhmien tukeminen palveluita tarjoamalla. Luotiin kaikkia koskeva sosiaaliturvajärjestelmä, joka osaltaan ehkäisi sosiaalisia ongelmia. 1960-luvulla alettiin painottaa entistä

enemmän perheessä olevien yksilöiden tasa-arvoa, sosiaalista oikeudenmukaisuutta sekä yksilöiden hyvinvointia. (Forsberg 1998, 41.)

Vuonna 1920 perustettiin Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitto, johon yksityiset lastensuojelualan järjestöt liittyivät (Pulma & Turpeinen 1987, 188). Mannerheimin lastensuojeluliitto tekee yhä aktiivisesti työtä lasten ja nuorten hyväksi. Se on myös arvostettu järjestö, joka toimii monella eri osa-alueella auttaen sekä lapsia ja nuoria sekä heidän vanhempiaan. Vuonna 1922 perustettiin myös toinen valtakunnallinen järjestö Koteja Kodittomille Lapsille Ry, joka vuodesta 1945 alkaen on toiminut nimellä Pelastakaa Lapset Ry (Pulma & Turpeinen 1987, 189;203).

Vuonna 1936 astui voimaan ensimmäinen lastensuojelulaki, joka tärkeimpänä lakipykälänä loi huostaanottosäännösten (Pulma & Turpeinen 1987, 156). 1950- luvulta lähtien lasten ja nuorten poikkeavaa käytöstä alettiin tarkastella psykologisemmin. Samaan aikaan alettiin myös tutkia, onko nuorten poikkeava käytös yhteydessä perheen sosiaalisiin ongelmiin. Kasvatusneuvoloiden yleistyminen 1960- 1980- luvuilla auttoi avohuollon kehittymistä kunnallisessa suojelukasvatuksessa. Vuonna 1974 käynnistettiin tukihenkilötoiminta ja siihen valmentava koulutus ensimmäistä kertaa. (Pulma & Turpeinen 1987, 224–225.)

Vuonna 1984 astui voimaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, jonka myötä korostui lapsen etu sekä lapsen oman tahdon kunnioittaminen (Pulma & Turpeinen 1987, 231). Samana vuonna astui voimaan myös uusi lastensuojelulaki, jossa turvattiin lapsen asema sekä etu. Lapsesta tehtiin täysivaltainen kansalainen, jota oli kuultava häntä koskevilla asioilla. Lain tehtävänä oli nostaa myös lapsen etu vanhempien oikeuden yläpuolelle. (Pulma & Turpeinen 1987, 245–246.)

1970- ja 1980- lukua on kutsuttu modernin lastensuojelun aikakaudeksi, koska silloin painopistettä suunnattiin avohuollollisen palveluverkon kehittämiseen. Lapsen ikä ja kehitystaso tuli ottaa huomioon lapsen mielipiteiden ja toivomusten kuulemisessa, jotka tuli huomioida myös ratkaisuja tehtäessä. (Forsberg 1998, 37, 44.) Näiden uudistuksien myötä lapselle taattiin ikätasoinen hoiva sekä turvallisen kasvun ja kehittymisen olosuhteet. Nämä lait ovat pohjana nykypäivän perhetyölle. (Järvinen & Lankinen & Taajamo & Veistilä & Virolainen 2007, 50–51.)

Perhetyötä voidaan pitää kotipalvelun ja lastensuojelun historiallisen kehityksen tuotosena. Perhetyön muovautumiseen ovat vaikuttaneet myös neuvolatoiminta ja koulun oppilashuollon kehittyminen. 1960-lukua voidaan pitää suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan syntymisenä, koska se vaikutti myönteisesti lasten ja perheiden palveluihin. Lapsen asema nousi keskiöön 1980-luvulla, koska useisiin lakeihin tuli uudistuksia, kuten 1984 sosiaalihuoltolakiin. (Järvinen & Lankinen & Taajamo & Veistilä & Viro-lainen 2007, 50–51.)

Lastensuojelun syntyyn ovat vaikuttaneet monet seikat. Kokeilujen ja kokemusten kautta syntyneet kehittämisen ideat ja erilaisten järjestöjen kehittäminen, ovat osaltaan vaikuttaneet lastensuojelun kehittymiseen ja uusien tukimuotojen syntymiseen. Esimerkiksi vaivaishoito ja hyväntekeväisyys ovat omalta osaltaan kehittäneet perhetyön ja tukiperhetoiminnan syntymistä ja sitä, mitkä apukeinot auttavat perheitä parhaiten ongelmasta riippumatta. Nykypäivän lastensuojeluun ovat vaikuttaneet aikaisemmat lastensuojelulait sekä muut lait, kuten laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

3.2 Tukiperhetyön ja ryhmämuotoisen perhetyön taustalla olevat lait

Yli kymmenen vuoden aikana lastensuojelun palveluita tarvitsevien lasten ja nuorten määrä on kaksinkertaistunut. Lastensuojelun palveluita tarvitsi vuonna 2006 noin 60 000 lasta ja nuorta, eli noin 5,4 % alle 18-vuotiaista. (Kaunisto 2008.) Vuosittain lastensuojelun piiriin on tullut enemmän asiakkaita kuin sieltä on lähtenyt pois, joka on vaikuttanut siihen, että lastensuojelun asiakkaiden määrä on kasvanut vuosittain. Vuonna 2007 noin 30 prosenttia kokonaismäärästä oli uusia asiakkaita. (Lammi-Taskula & Karvonen & Ahlström 2009, 199.)

Tukiperhetoiminnan ja perhetyön taustalla painottuvat monet lait, joiden mukaan lastensuojelun toimenpiteitä järjestetään. Tukiperhetoiminta ja ryhmämuotoinen perhetyö ovat molemmat avohuollon palveluita ja molemmissa isä, äiti ja lapsi ovat yksilöitä, joita autetaan. Monet näiden tukimuotojen taustalla olevat lait ovat vuosien saatossa muuttuneet ja uusien lakien myötä, on esimerkiksi asiakaslähtöisyys ja yksilön huomiointaminen muuttuneet merkittävästi.

Taulukko 2. Keskeisimmät lait ja niiden sisältö

Laki	Lain keskeinen sisältö
Vanha lastensuojelulaki 683/1983	<ul style="list-style-type: none"> – Laissa käy ilmi, kenellä on vastuu lapsen kasvatuksesta ja keneltä apua tulee saada. Lapsen hyvinvoinnin vastuusta ei erikseen mainita. – Laissa on otettu huomioon lapsen etu. – Noin 15- vuotiaalla on huoltajan ohella oikeus esittää mielipide häntä koskevissa asioissa. – Avohuollosta määritelty vain pykälässä 12, mitä ne pitävät sisällään ja milloin sosiaalilautakunnalla on velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua ei laissa mainita.
Uusi lastensuojelulaki 13.4.2007/417	<ul style="list-style-type: none"> – Lain toisen pykälän ensimmäisen ja toisen momentin mukaan vanhemmilla ja huoltajilla on lapsesta ensisijainen vastuu. – Viranomaisten on tarjottava apua riittävän varhain. – Lain 4. pykälässä on kiinnitettävä lapsen etua arvioidessa, miten vaihtoehdot ja ratkaisut pystyvät turvaamaan lapselle muun muassa turvallisen kasvuympäristön. – Ensisijaisesti käytettävä avohuollon tukitoimia, jos lapsen etu ei muuta vaadi. – Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja muiden viranomaisten on edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä kasvuoloissa. – Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. – Lasta kuullaan ikää ja kehitystasoa vastaavalla tavalla. 12- vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. – Pykälän 34 mukaan tukitoimien tarkoitus on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa muun muassa vanhempien kasvatustaitoja ja – mahdollisuuksia.
Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710	<ul style="list-style-type: none"> – Kunnan on huolehdittava sosiaalipalveluiden järjestämisestä, kuten sosiaalityöstä. Sosiaalityöllä tarkoitetaan esimerkiksi sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita, ylläpitäviä ja edistäviä tukitoimia, kuten yksilön turvallisuus.
Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361	<ul style="list-style-type: none"> – Lapsen huollon tarkoituksena on lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen yksilöllisten toivomusten ja tarpeiden mukaisesti. – Huollon tulee turvata myönteiset ihmissuhteet varsinkin vanhempien ja lasten välillä. Hoito, kasvatusta, valvonta ja huolenpito sekä virikkeitä antava kasvuympäristö tulee myös turvata. Lapsen on saatava

	myös ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja tapaamis-oikeudesta 22.9.2000/812	<ul style="list-style-type: none"> – Asiakkaalla on oikeus saada hyvää sosiaalihuoltoa sekä kohtelua. Asiakasta ei saa loukata ja muun muassa hänen mielipide on otettava huomioon. – Asiakkaalle on selvitettävä ymmärrettävästi hänen velvollisuutensa, oikeutensa ja eri vaihtoehdot ja tarvittaessa on huolehdittava tulkin hankkimisesta.
YK:n lasten oikeuksien yleissopimus: asetusta 60/1991	<ul style="list-style-type: none"> – Alaikäisen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon niin yksityisen kuin julkisen sosiaalihuollon toimissa iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. – Tarvittaessa mahdollisuus hakea edunvalvojaa, jos lapsen huoltaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua. – Lasta suojellaan syrjinnältä ja rangaistuksilta, jotka perustuvat esimerkiksi vanhempien vakaumuksiin. – Kaikissa toimissa otettava huomioon ensisijaisesti lapsen etu ja lapsen omat näkemykset häntä koskeissa asioissa iän ja kehitystason mukaisesti. – Lapsi, joka on vailla esimerkiksi perheen turvaa, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Siinä lapsen mielipide ja lapsen kuuleminen otetaan paremmin huomioon kuin vanhan lain aikaan. Uuden lastensuojelulain 4. pykälässä toisin kuin vanhassa lastensuojelulaissa, on aukaistu tarkoin mitkä ovat lastensuojelun keskeiset periaatteet. Ajantasaisessa lainsäädännössä lapsi on alle 18 -vuotias ja nuori 18–20 -vuotias. (Ajantasainen lastensuojelulaki 2007/417.)

Ajantasainen sosiaalihuoltolaki on tullut voimaan 17.9.1982. Se on 25 vuotta vanha mutta edelleen kunnossa oleva laki. Siihen ollaan tekemässä uudistuksia, joiden linjaukset on annettava maaliskuun 2010 loppuun mennessä. (Väärälä 2009.) Ensimmäinen laki lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta astui voimaan 8.4.1983, joka hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Geneven sopimusten jälkeen Yleissopimus lasten oikeuksista on toiseksi laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus maailmassa. Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 1991. Lasten oikeuksien yleissopimuksen toisen artiklan ensimmäisen ja toisen kappaleen mukaan, kaikille lapsille, ihonväristä, rodusta tai kielestä riippumatta, on taattu sopimuksessa tunnustetut oikeudet. (Yleissopimus lasten oikeuksista n.d.)

Erilaiset ehkäisevät tukitoimet, kuten tukiperhetoiminta ja perhetyö, ovat keinoja auttaa perhettä kohtaamaan ja selviämään perhettä kohdanneesta ongelmasta. Vuosikymmenien aikana perhettä on pidetty tärkeänä ja sellaisena instituutiona, joka ei saisi rikkoutua. Nykypäivänä sana perhe on saanut monia merkityksiä ja nykypäivän perherakenteet ovat muuttuneet. Enää niin sanottua ”normaalia” perhettä ei ole, vaan perhe käsittää niin yksinhuoltajaperheet, uusioperheet, kuin monet muutkin perheryhmät.

Lait, joita olen tässä kappaleessa käsitellyt, ovat tärkeitä lakeja puhuttaessa lapsesta ja perheestä. Lapsi on nykypäivänä keskiön tärkein osa, joka otetaan huomioon tärkeämpänä kuin aikaisemmin. Uudet lait ajavat lapsen etua ja uusia lakeja ja lain uudistuksia tehtäessä, lapsen etu on tärkein. Perhesiteet ja verkostot ovat koko perheen kannalta tärkeitä, mutta jos jokin asia esimerkiksi verkostossa on lapsen kannalta vaaraksi, tilanteeseen puututaan. Nykypäivänä lapsen etu ja kasvaminen turvallisessa ympäristössä on turvattu. Vuosien kuluessa ja asioiden sekä ongelmien muuttuessa, jokaisen lain kohdalla tullaan tekemään yhä muutoksia, turvaten edelleen lapsi ja hänen kehittymisensä.

4. TUKIPERHETOIMINTA KITTELÄN JA KOLARIN KUNNISSA SEKÄ RYHMÄMUOTOINEN PERHETYÖ SODANKYLÄSSÄ

4.1 Avohuollon asiakkuus

Avohuollon asiakkuus koskee niin perhetyötä kuin tukiperhetoimintaakin, koska molemmat ovat avohuollon tukitoimia. Asiakkaat, jotka tarvitsevat esimerkiksi perhetyötä, ovat avohuollon asiakkaita. Perhetyö kuten ryhmämuotoinen perhetyö kohdistuu perheille, joille on tarpeen tehdä myös lastensuojelutarpeen kartoitus. Tukiperhetoiminta on avohuollon tukitoimi, joka ei vaadi varsinaisesti lastensuojelun asiakkuutta.

Heino (2007, 29–31) kirjoittaa Dialogi lehdessä, että avohuollon uusista asiakkaista joka kolmas on alle kolmevuotias ja useampi kuin joka kolmas on yli kaksitoista vuotias. Vanhemmista äitien yleisimmät iät ovat 26 ja 41 vuotta ja isien 35 ja 44 vuotta. Merkittävin huomio artikkelissa oli se, että enemmän kuin joka viidennes lapsi oli vaihtanut paikkakuntaa ja yli puolet, 56 prosenttia lapsista eli muuttuneissa perherakenteissa. Toinen merkittävä asia oli että, ylisukupolvista asiakkuutta on ainakin joka seitsemännellä lapsella, ehkä jopa yli puolella. (Heino 2007.) Ylisukupolvisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että esimerkiksi avohuollon asiakkaina olleiden vanhempien lapsesta voi tulla myös jossakin vaiheessa lapsuuttaan tai nuoruuttaan, avohuollon asiakas.

Avohuollossa erilaisia tukitoimia on paljon, mutta jokaisen tukitoimen tarkoitus ja tehtävä on sama, esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen. Perheen tullessa lastensuojelun asiakkaaksi, viranomaisten ensisijaisena tehtävänä on tukea vanhempia ja muita henkilöitä, jotka hoitavat lasta, lapsen hoidossa ja kasvatuksessa avohuollon tukitoimenpiteiden avulla. Tällaisia tukitoimia on esimerkiksi tukiperhetoiminta. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on vahvistaa vanhempien voimavaroja, jotta he voisivat toimia riittävän hyvinä vanhepina lapselleen. (Ahto & Mikkola 1999, 7.)

Avohuollon asiakkuudesta päätettäessä on tärkeää kuulla lasta hänen kehityksensä ja ikätasonsa mukaisesti. Päätös asiakkuudesta ja avohuollon tukimuodosta tulee olla lapsen kannalta oikea ja apua antava. Joskus tilanne voi vaatia kuitenkin uudelleen arviointia, jos lapsi ei saa tarvittavaa apua. Joidenkin asiakkaiden kohdalla on kokeiltava useampaa tukimuotoa, ennen kuin oikea tukimuoto lapselle ja perheelle löydetään. Lapsen

tilanne voi selkiytyä työntekijöille paremmin vasta kun lapsi on avohuollon asiakkaana ja oikeaa tukimuotoa on lapselle mietitty pitkään. Aina ei lapsen ja perheen tilanne selviä täysin ensimmäisellä tapaamiskerralla tai kun kokeillaan ensimmäistä kertaa avohuollon tukimuotoja. Tilanne ei mahdollisesti selviä edes useamman vuoden asiakkuuden jälkeen.

Jokainen asiakkuus lähtee liikkeelle avun tarpeen arvioinnista. Apua haettaessa joko perhe itse ottaa yhteyttä kunnan sosiaalityöntekijään tai avun tarpeen arviointi lähtee liikkeelle sosiaalityöntekijän toimesta lastensuojeluilmoituksen saatuaan. Ajantasaisen lastensuojelulain mukaan jokaiselle lastensuojeluasiakkaalle on tehtävä asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelmaan kirjataan asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, tuen tarve sekä arvioitu aika, johon mennessä tavoitteet pyritään toteuttamaan. Siihen tulee myös kirjata mahdolliset asianomaisten eriävät mielipiteet ja se on tarkistettava tarvittaessa, vähintään kerran vuodessa. (Ajantasainen lastensuojelulaki 2007/417.) Avun tarvetta arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon lapsi ja hänen toiveensa, mutta muutakaan perhettä ei saa täysin unohtaa. Perhe miettii yhdessä tavoitteita asiakkuuden ajaksi, jos kyse on esimerkiksi ryhmämuotoisesta perhetyöstä. Tavoitteet kirjataan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa.

Esimerkiksi Kolarissa tukiperheet tulevat mukaan osittain vanhempien omasta toivomuksesta ja lastensuojelun kautta sosiaalityöntekijän toimesta. Tukiperheprosessin alkuvaiheessa perheenjäsenten lisäksi ovat mukana myös perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä, jolloin tehdään sopimus, jossa kartoitetaan esimerkiksi lasten harrastukset. Samalla sovitaan myös tukisuhteen tavoitteista ja sovitaan, kuinka usein lapset käyvät tukiperheessä. Alkuvaiheessa sovitaan myös, miten tukisuhdetta tarkistetaan ja sovitaan etukäteen lomat sekä se, kehen perheet voivat ottaa yhteyttä mahdollisen loman aikana tarpeen ilmetessä. (Viuhkola 2009.)

Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö pyrkii turvaamaan vanhempien kyvyn lapsensa kasvattajana ja huoltajana toimimiseen. Konkreettiset toimet perustuvat kuitenkin asiakkaiden vapaaehtoisuuteen. Tämä luokin haasteen sille, miten saada vapaaehtoinen osallistuminen koskettamaan juuri riskialttiita perheitä, koska yleensä kaikkein innokkaimmat perheet osallistuvat vapaaehtoiseen toimintaan. (Saarela & Viheriävaara 2000, 28.) Pienikin huolenaihe on tärkeä tuoda esille, kun kyseessä on perhe ja lapsi. Onko siis vain riskialttiita perheitä koskeva osallistuminen tärkeämpi kuin vähemmän riskialttiiden

perheiden? Jokaisen tulisi saada tarvitsemaansa apua ja tukea. Kun vähemmän riskialttiita perheitä autetaan, voidaan välttyä isommalta huolenaiheelta ja ongelmalta. Kuitenkin on tärkeää huomata ja arvioida tuen tarpeen määrä ja laatu. Vapaaehtoista osallistumista paremmin voisi ehkä toimia perheen kutsuminen ja ohjaaminen toimintaan, kuten Sodankylässä tehtiin. Kuitenkaan ei saa unohtaa eikä vähätellä niitä, jotka haluavat vapaaehtoisesti osallistua ja saada ongelmat väistymään perheessään.

Perhettä voivat kohdata monenlaiset ongelmat ja niistä selviämiseen on monia tapoja. Liian usein perhe kohtaa ongelman, jota ei ole helppo sivuuttaa, mutta perheen omat voimavarat ovat liian vähäiset ongelmasta selviämiseen. Ulkopuolinen ja viranomaisten tarjoama apu voidaan kokea leimaavaksi ja tuen piiriin voidaan hakea vasta silloin, kun omat voimavarat ovat ehtyneet täysin ja perheen tilanne on kriisiytynyt liikaa. Varsinkin pienissä kunnissa, työntekijät voivat olla jo entuudestaan tuttuja eikä sitä, että tukea haetaan ulkopuolelta, uskalleta kertoa edes lähipiirille.

Joskus tilanne perheessä voi olla sellainen, että mietittäessä avohuollon tukitoimia, paras ratkaisu lapsen kannalta olisi huostaan ottaminen. Tilanne perheessä voi olla kriisiytynyt ja vanhemmat ovat voineet pyytää lastaan kertomaan, että perheessä on kaikki hyvin, välttyäkseen esimerkiksi avohuollon tukitoimilta. Sinko kirjoittaa, että lapsen tilannetta selvitettäessä ja asiakkuutta pohdittaessa lapsen lojaalius vanhempiaan tai muita läheisiä aikuisia kohtaan, pelko tai aikuisen kieltäminen puhumiseen voivat olla asioita, jotka estävät lasta puhumasta. Lapsi voi silti myös itse valita parhaaksi keinoksi puhumattomuuden ja siihen hänellä on oikeus. Käsiteltävä asia voi lapselle olla kipeä tai hän haluaa varjella turvallisuuttaan. (Sinko 2001, 141.) Voi olla, että lapsi pystyy vasta vuosien kuluttua kertomaan tapahtuneesta, koska luottamuksen syntyminen voi olla vaikeaa lapselle, joka on kerta toisensa jälkeen tullut hylätyksi ja petetyksi. (Sinko 2001, 143).

Viranomaisilta haettu apu koetaan niin sanotuksi tabuksi, vaikka tuki mitä perhe voi saada, pelastaa yleensä oikeaan aikaan haettuna, ja näin välttyään esimerkiksi lapsen huostaanotolta. Avohuolto on lastensuojelun tukitoimena siis ensisijainen. Avohuollon tulee olla lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, riittäviä sekä mahdollisia. (Avohuolto n.d.) Avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi perhetyö ja tukiperhetoiminta.

Joskus samankaltaiset ongelmat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Kohderyhmänä ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa ovat tämän päivän perheiden lisäksi myös perheet, tämän päivän perheiden lapset, jotka muodostavat tulevaisuuden perheitä. Lastensuojelussa pyritään siten ennakoimaan haasteita, jotka ilmenevät tulevaisuudessa. (Saarela & Viheriävaara 2000, 28.)

Lastensuojelun järjestämisestä on ajantasaisen lastensuojelulain kolmannen luvun 11. pykälässä päätetty siten, että kunta järjestää ehkäisevän lastensuojelun sellaiseksi kuin esiintyvä tarve edellyttää. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä aina tarvittaessa, oli vuorokauden aika mikä tahansa ja sen tulee taata lapsille, nuorille ja heidän perheilleen tarvittavan avun ja tuen. (Ajantasainen lastensuojelulaki 2007/417.) Tämä on mahdollistanut sen, että lastensuojelua on aina saatavissa, oli syy, tarve tai aika mikä tahansa.

Lastensuojelupalveluiden tarve ja niiden monipuolisuus vaihtelee kunnittain. On vaikea määrittellä millaisia palveluita kunnilla pitäisi olla tarjottavana, koska lasten ja perheiden tarpeet ovat erilaisia. Kaikki eivät hyödy samoista tukipalveluista, joten sopiva ja tehokas palvelujen ja tukitoimien kokonaisuus, tulisikin kuntakohtaisesti muodostaa oman kunnan sisällä. (Rousu & Holma 2003, 11.)

Avohuollon palveluiden määrästä ja monipuolisuudesta ei ole laajoja tilastoja tai selvityksiä, avohuollon tukitoimena tapahtuvia sijoituksia lukuun ottamatta (Rousu & Holma 2003, 16). Heino toteaa, että kun palvelut ovat riittämättömiä ja jonot suuret, osa avuntarvitsijoista jää joko hoitamatta tai lapsia hoidetaan paikoissa, jotka eivät vastaa tarkoitusta. (Heino 2002, 85).

Seuraava taulukko kuvaa Kittilä, Kolarin ja Sodankylän 0-17 vuotiaita lapsia ja nuoria, jotka ovat olleet lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä kuluneen viiden vuoden aikana. Taulukosta ei selviä, mitä avohuollon tukitoimet ovat, mutta taulukosta nähdään, kuinka paljon tilastot ovat kasvaneet tai pienentyneet lastensuojelun avohuollon tukitoimien osalta.

Taulukko 3. Lastensuojelun avohuollolisten tukitoimien piirissä 0-17 – vuotiaita vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä

		2003	2004	2005	2006	2007
Kittilä	Yhteensä	3,3	4,9	6,1	5,5	4,9
Kolari		3,7	3,5	3,9	4,9	3,1
Sodankylä		2,2	2,5	2,4	3,3	4,0

Kittilässä lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevia 0-17 vuotiaita lapsia ja nuoria on ollut eniten vuonna 2005. Prosentuaalisesti luvut ovat olleet kasvussa vuodesta 2003 lähtien miltei jokaisen kunnan kohdalla, mutta vuoden 2005 jälkeen luku on ollut laskussa Kittilän kunnassa. Kolarissa korkein vuosi prosentuaalisesti on ollut vuosi 2006 ja Sodankylässä 2007. Ainoastaan Sodankylän kunnan kohdalla vuoden 2007 merkittävä kasvu voisi viitata uuden lastensuojelulain käyttöönottamiseen. Kittilän ja Kolarin kunnissa uusi lastensuojelulaki ei ole nostanut avohuollon tukitoimien piirissä olevien lasten ja nuorten määrää. Tilastosta ei näy, miten luvut ovat vuoden 2008 osalta, mutta tilastosta voidaan päätellä, että luvut ovat suhteellisen korkeita jokaisessa kunnassa.

4.2 Tukiperhetoiminta

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kohdistuu siihen, miten perheitä saataisiin lisää osallistumaan tukiperhetoimintaan, koska tukiperheitä on todella vähän. Moni lapsi toivoo ja jonottaa itselleen tukiperhettä, koska se koetaan tärkeänä ja kokeilemisen arvoisena tukimuotona. Tukiperheestä on apua lapselle mutta myös lapsen vanhemmille. Kysymykseen, miksi niitä on vaikea saada lisää, on vaikea hakea vastausta, koska syitä on monia. Tukiperhetoiminta on kuitenkin todella tärkeä avohuollon tukimuoto, jonka säilymiseen pienissä kunnissa on tehtävä paljon töitä.

Tukiperheitä tarvitaan monenikäisille lapsille, jotka ovat erilaisissa elämäntilanteissa. Tukiperhe voi olla niin lapseton pariskunta, yksinasuva aikuinen kuin niin kutsuttu ”varamummola” eli perhe, jossa on jo aikuiseksi kasvaneet lapset. Myös lapsiperheet ja yksinhuoltajaperheet voivat toimia tukiperheinä. Tuettavat lapset voivat olla leikki- tai kouluikäisiä, mutta myös itsenäistyvä nuori voi tarvita tukea. (Tukiperhetoiminta n.d.)

Tukiperhetoiminta kohdistuu perheeseen, joka toimii tukiperheenä ja jonka luona tukilapsi on yhden tai kaksi viikonloppua kuukaudessa. Tilanteen niin vaatiessa ja sovittuna ajankohtana tukilapset voivat olla tukiperheessä mahdollisesti myös pitempiä aikoja. Vanhan lastensuojelulain aikaan (1983) tukiperhetoiminnasta mainittiin vain pykälässä 13, viitaten muihin avohuollon tukitoimiin, joita sosiaalilautakunnan on tarvittaessa järjestettävä. Ajantasainen lainsäädäntö kattaa omana lukunaan avohuollon, jossa esimerkiksi myös tukiperhetoiminnan järjestämisestä on mainittu enemmän (Ajantasainen lastensuojelulaki 2007/417).

Ennen perheen hyväksymistä tukiperheeksi, perustiedot perheestä kootaan sekä kartoitetaan motiiveja sekä historiaa. Perheeseen tehdään kotikäynti ja tavataan kaikki perheenjäsenet sekä kartoitetaan perheen mahdollinen erityisosaaminen. Mahdollisesti perheeltä vaaditaan myös asuinkunnan sosiaalitoimiston lausunto, jossa käy ilmi mahdolliset esteet tukiperheeksi ryhtymiselle. (Tukiperhetoiminnan järjestäminen n.d.)

Tukiperhetoiminta on vapaaehtoistoimintaa ja toisaalta lyhytaikaista perhehoitoa. Lastensuojelussa tämä tarkoittaa sitä, että lapsi vierailee tukiperheessä noin kerran kuukaudessa säännöllisesti viikonloppuisin ja lomilla. Tukiperheessä vieraileminen kestää muutamasta kuukaudesta useaan vuoteen. (Keränen 2004, 9.) Perheiden taustaa analysoidessani suurin osa tukilapsista viettää tukiperheessään yhden viikonlopun kuukaudessa sekä tarvittaessa. Osassa perheistä tuettavat lapset käyvät harvemmin, esimerkiksi muutaman kuukauden välein. Keräsen tutkimukseen pohjautuen, tuettavat lapset käyvät tukiperheissään keskiarvoisesti, koska suurin osa lapsista käy tukiperheessä kerran kuukaudessa. Syitä voi olla monia siihen, miksi osa tuettavista lapsista käy tukiperheessä vain muutaman kuukauden välein. Syynä voi esimerkiksi olla se, että lapsella tai lapsen vanhemmilla ei ole tukiperheelle suurempaa tarvetta.

Tukiperhetoiminnasta on tutkittua tietoa vähän. Avohuollon asiakkuudet tilastoidaan ilman sisällöllistä erittelyä, eikä valtakunnallisia tilastoja lasten taustoista tai tukiperhetoiminnan laajuudesta ole mahdollista saada. (Keränen 2004, 9.) Lastensuojelussa ja lastensuojelun tukimuotoja mietittäessä lapsen ikä vaikuttaa, kuunnellaanko lapsen mielipidettä. Uuden lastensuojelulain myötä lapsen mielipiteen ja lapsen oikeuksien painottamisella on voitu vaikuttaa siihen, että lasta kuullaan iän ja kehitystason mukaisesti, siten että lapsen kehitys ei vaarannu.

Esimerkiksi Kolarin kunnassa lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut uuden lastensuojelulain myötä ja ilmoituksia on tehty pääsääntöisesti viranomaisten taholta. Tarpeeseen ei ehditä kuitenkaan vastaamaan niin kuin pitäisi eikä myöskään lastensuojelutarpeen selvitystä ehditä tekemään määräajassa. Kolarin kunnassa tukiperhetoimintaa on käytetty jo useamman vuoden ajan. Kunta oli 4-5 vuotta sitten mukana perhehankkeessa, jolloin tukiperhetoiminta oli aktiivista hankkeen vetäjän aktiivisuuden ansiosta, mutta nyt toiminta on kunnan sosiaalityöntekijän mielestä laantunut. (Viuhkola 2009.)

Nykyajan vanhemmat tietävät erilaisista avohuollon tukimuodoista sekä uskaltavat hakea apua ulkopuolelta. Enää avun hakemista ei koeta niin tabuksi kuin aikaisemmin, vaan avohuollon tukitoimet koetaan matalan kynnyksen tukimuotoina.

Sanotaanko, että meillä tukiperhetoiminnan käynnistymisessä ei aseteta edes kauheita kynnyksiä, eli sanotaanko näin, että jos vanhempi selvästi ilmottaa että olis tukiperheen tarpeessa eli erityisesti vanhemmilla joilla ei ole isovanhempia tai muita sukulaisia lähellä... että olis sen verran et sais pikkasen ittellensä aikaa, useasti se on yksinhuoltajuus tai joku tämmönen, että ja puuttuu tämmöset että sanotaanko normaalit verkostot, mitä ihmisillä on, että on isovanhempia, setiä ja tätejä, jotka voivat ottaa lapsia silloin tällöin.. (Haastateltava 3.)

Tukiperhettä voi tarvita ilman suurempaa syytäkin. Aina ei syyksi tarvita isoa ongelmaa, vaan tukiperheen tarve voi lähteä pienemmästä syystä, esimerkiksi siitä, että yksinhuoltaja äiti tarvitsisi aikaa myös itselleen, jos esimerkiksi isovanhemmat eivät asu lähellä. Kittilän kuten monien muidenkin kuntien pitäisi alkaa reagoimaan tukiperheiden tarpeeseen ja kysyntään, budjetoimalla sekä kehittämällä tukiperheiksi rekrytointia tiedostaen, että tukiperhetoiminnan kysyntä tulee entisestään kasvamaan.

Ensimmäisenä teemana kyselylomakkeiden analysoinnissa käsittelemme perheiden taustoja. Tukiperheinä toimivien vanhempien keskimääräinen ikä oli vastanneiden keskuudessa 48,9 vuotta, mikä on suhteellisen korkea. Jokaiseen perheeseen kuuluivat molemmat vanhemmat ja suurimmalla osalla vastanneista omat lapset olivat jo aikuisia, eikä perheenlisäys ole ollut enää ajankohtaista. Tuettavia lapsia perheillä oli enimmillään kolme, mutta suurimmalla osalla vastanneista tuettavia lapsia oli yksi. Kyselylomakkeiden vastaukset antavat suuntaa siihen, että suurin osa Kittilässä ja Kolarissa toimivista tukiperheistä ovat jo hieman iäkkäämpiä ja joiden omat lapset eivät asu enää kotona. Per-

heet ovat kuitenkin lapsirakkaita ja he kokevat, että rakkautta ja halua huolenpitoon riittää vielä.

Haastateltavan mielestä keskimääräinen tukiperheiden ikä on hämmästyttävän korkea. Tukiperheiden vanhempien tulisi olla biologisesti iältään sopivia vanhemmiksi tukiperheeseen. Useasti tukilapset ovat alle kouluikäisiä tai alle 10- vuotiaita, joten on vaikeampaa sijoittaa tämän ikäinen lapsi tukiperheeseen, jonka vanhemmat ovat yli 60- vuotiaita. Yli 60 -vuotiaille olisi kuitenkin mielenkiintoista järjestää haastateltavan mielestä ukki/vaari toimintaa. Haastateltavan mukaan tukiperheellä ei varsinaisesti ole tekemistä lastensuojelun kanssa, joten hyväkuntoiset mummit ja vaarit, jotka pitävät lapsista, voisivat osallistua tällaiseen toimintaan (Haastateltava 3). Tällainen ”varamummola” on toiminnassa ympäri Suomea. Pieniin kuntiin, kuten esimerkiksi Kittilän kuntaan tällainen ”varamummola” periaatteella toteutettu tukimuoto voisi toimia tukiperheen mukaisesti. Tukiperheiden vähäisyyteen sekä niiden tarpeeseen voisi auttaa tällaisen toiminnan kehittäminen.

Saara Keränen on tehnyt lisensiaattitutkimuksen lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Hän aloitti PELAKUU kehittämisprojektin projektivastaavana, joka kohdistui tehostettuun tukiperhetyöhön (Keränen 2004, 4). Keräsen tutkimus antaa hyvän näkökulman siihen, mitkä ovat perheen tarpeet tukiperheeseen ja kenen kautta tarve esiintyy. Lapsi tulisi nähdä subjektina eikä ulkopuolisena, jonka takana päätös tukiperheestä tehdään. Lapselle ja nuorelle on tärkeää selvittää, minkä takia tukiperhettä mietitään ja mitä tukiperheessä käyminen käytännössä tarkoittaa vanhemman ja lapsen kannalta. Käytän lisensiaattitutkimusta yhtenä tukiperhetoiminnan lähteenä, koska se antaa hyviä ohjeita ja neuvoja, miten myös muualla tulisi tukiperhetoimintaa kehittää ja kuinka tärkeästä avohuollon tukitoimesta on kyse.

Keräsen tutkimuksessa haastateltiin kuuttatoista, 7-14- vuotiasta lasta, joilla on tukiperhe. Kaikilla lapsilla tukiperhe oli järjestetty lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Lapset valittiin sattumanvaraisesti. Rajaavana tekijänä olivat ikä, kotipaikkakunta, avohuollon asiakkuus, tukiperhesuhteen kesto sekä sen todennäköinen jatkuminen. Tukisuhteessa kaikki olivat olleet yli vuoden. (Keränen 2004, 26.)

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että yli puolet haastateltavista lapsista tiedosti syyn tukiperheessä käymiseen liittyvän vanhemman tuen tarpeeseen. Näitä Keränen nimittää aikuislähtöisiksi syiksi. Lasten mielestä tukiperhe järjestetään, jos esimerkiksi vanhempi ei jaksaa. Syyt olivat myös lapsilähtöisiä, silloin kun tuki järjestetään lapsen tukemiseksi ja lapsesta käsin. Aikuiskeskeisyys tarkoitti tutkimuksessa vahvimmillaan tilannetta, jossa tukiperheen antama tuki järjestetään vastoin lapsen tahtoa. (Keränen 2004, 41.) Aikuiskeskeisyyttä ei uskoisi tapahtuvan, kun tukiperhe katsotaan parhaaksi avun antajaksi perheelle. Nämä voivat olla vain ääritapauksia ja tapahtuvat harvoin. Keränen kirjoittaa tutkimuksessaan myös, että jos lapsi on tiennyt tukiperheen hakemisesta ja hänellä on ollut mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon omilla mielipiteillään, on lapsen asema tukiperheen hakemiseen liittyvässä prosessissa ja päätöksenteossa vahva. (Keränen 2004, 45.)

Keränen tutkimuksessa haastatellut lapset kuvasivat tukiperheessä käyntejä positiivisesti, mutta he eivät olleet kuitenkaan kiinnittyneet vahvasti tukiperheeseensä. Lapsille oma perhe ja vanhemmat olivat tärkeimpiä. Kuitenkin tukiperhekäyntien merkityksellisyys ja tärkeys tuli esille niiden lasten kohdalla, jotka olivat käyneet tukiperheessään jo pitkään. (Keränen 2004, 61–62.) Toisaalta tukiperheen määräaikaisuus näkyi lasten kohdalla myös huolenaiheena, loppuuko samalla kehittynyt ihmissuhde kun tukimuoto päättyy (Keränen 2004, 64).

Opinnäytetyöni ensimmäisen tutkimuskysymyksen, miten perheitä saataisiin lisää tukiperhetoimintaan, kannalta on oleellista selvittää, mitkä keinot vaikuttaisivat positiivisesti tukiperheiden lisääntymiseen ja mitä voitaisiin tehdä paremmin, jotta tukiperheitä tulisi lisää. Tukiperheiden tarve on koko ajan suurempi, kun apua tarvitsevia perheitä tulee kunnissa lisää. Pelakuu- projektin loppuraportissa tuli esiin hyviä keinoja, mitä voitaisiin hyödyntää myös Kittilän ja Kolarin kunnissa, joita nostan seuraavassa kappaleessa esille.

Pelakuu- projektilla oli kolme tavoitetta, joita olivat muun muassa uusien tukiperheiden rekrytoiminen sekä koulutuksen ja ohjauksen kehittäminen. Rekrytoiminen onnistui hyvin ja perheiden määrä kasvoi kahden vuoden, 2000–2002 aikana 44 prosenttia. Muun muassa toiminnasta tiedottaminen esimerkiksi lehti-ilmoituksin sekä infotilaisuudet koettiin onnistuneiksi. (Loppuraportti 2005, 11.) Näin voitaisiin saada myös Kittilän ja Kolarin alueella lisää tukiperheitä, jos esimerkiksi järjestettäisiin puolen vuoden vä-

lein tai tiheämmin erilaista toimintaa koskevia infotilaisuuksia tai toiminnasta mainittaisiin esimerkiksi vanhempainilloissa tai erilaisissa perhekerhoissa. Näin tukiperheiden tarve saataisiin hyvin esille ja perheet saataisiin kiinnostuneiksi toiminnasta. Myös perheet, jotka haluavat auttaa ja tehdä vapaaehtoistyötä, mutta eivät tiedä, mistä saisivat tietää enemmän toiminnan monipuolisuudesta. Erilainen julkisuus niinkin uudelle toiminnalle kuin tukiperhetyö on, auttaisi saamaan tunnettavuutta ja tukiperhetoiminta saataisiin kasvuun myös pienissä kunnissa.

Toiseksi teemaksi kyselylomakkeiden analysoinnissa nousi tukiperheenä toimiminen ja tiedon saaminen toiminnasta. Suurin osa perheistä oli saanut tietoa tukiperhetoiminnasta esimerkiksi kunnan erityiskoulunopettajalta, perhetyöntekijältä tai psykologilta. Osa perheistä oli saanut tietoa ystäviltään tai tukihenkilökoulutuksen kautta. Tukiperhetoiminnasta tiedottaminen ja tiedon saaminen toiminnasta käy kyselylomakkeista esille monin eri tavoin. Kuitenkin tiedottaminen muiden kanavien kautta on ollut vähäistä. Esimerkiksi erilaisia infotilaisuuksia ei ole ollut ollenkaan, joihin esimerkiksi tukiperheenä olevia olisi kutsuttu kertomaan toiminnasta siitä kiinnostuneille. Vastanneiden kesken tiedottaminen on ollut muutenkin vähäistä, vaikka vastanneet olivat saaneet tietoa myös ammattilaisilta.

Haastateltava kertoi, että Kittilän kunta on ollut mukana Tunturi- Lapin perhetyön projektissa, jossa kesti 6-7 vuotta. Mukana olivat Kittilän kunnan lisäksi Kolarin, Enontekiön ja Muonion kunnat. Projektin kautta muun muassa etsittiin ja koulutettiin perheitä tukiperheiksi ja järjestettiin erilaisia infotilaisuuksia. Projektin myötä saatiin lisää tukiperheitä, mutta tukiperheiden määrää ei saatu vastaamaan tarpeita. (Haastateltava 3.) Tällaiset projektit on kuitenkin koettu hyödyllisiksi ja näitä voitaisiinkin järjestää lisää, sillä projektin myötä työntekijöillä on enemmän aikaa rekrytoimiseen ja esimerkiksi koulujen kiertämiseen, koska kokoajan olisi yksi työntekijä vastaamassa tästä toiminnasta.

Kolmantena teemana nousikin esille kehittäminen. Jokainen vastannut perhe piti tärkeänä tiedon lisäämistä esimerkiksi paikallislehdissä ja myös tukiperhekoulutusta pidettiin tärkeänä. Perheet halusivat kehittää myös perheiden mahdollisuuksia hankkia lasten leluja niin tytöille kuin pojille. Yhteisiä koulutuksia sekä vertaistukitoimintaa vastanneet perheet myös kaipasivat enemmän. Vertaistukitapaamisia saisi olla useammin sekä yhteistyötä muiden tukiperheiden kanssa. Myös avoimuutta viranomaisten, kuten sosi-

aali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa, pidettiin kehittämisen arvoisena. Tällaisten kehittämiskohteiden avulla vastanneiden perheiden mielestä saataisiin lisää perheitä osallistumaan tukiperhetoimintaan enemmän sekä saataisiin enemmän tietoa siitä, mitä tukiperheiltä odotetaan.

Kehittämistä on järjestetty esimerkiksi tunturilappi- projektin myötä. Projektiin kuului esimerkiksi lehti-ilmoituksia sekä kouluissa vierailuja, mutta kehittämisideoista huolimatta, tuloksellisuus jäi vähäiseksi. Tällaista reittiä pitkin on vaikea saada lisää tukiperheitä. Tukiperhetoiminta menee koko ajan vain ammatillisempaan suuntaan, vaikka tukiperheiltä ei vaadita esimerkiksi sosiaalialan koulutusta. Haastateltavan mielestä Lapin alueella vertaistukitoiminta tukiperheiden kesken on vähäistä. Vertaistukitoimintaa esiintyy ainoastaan jos tukiperheet verkottuvat keskenään. Vertaistuen vähäisyys johtuu muun muassa lapin alueen pitkistä välimatkoista. (Haastateltava 3.)

Vaikka tukiperheenä toimiminen on niin sanotusti vapaaehtoistyötä, lähtökohtana toimii lapsilähtöisyys. Tärkeitä asioita ennen tukiperheeksi alkamista on myös koulutus sekä valmennus. Perheillä on oltava oikeat lähtökohdat sekä halu auttaa lapsia ja heidän perheitään. On tärkeä muistaa myös tukiperheiden jaksaminen työssään. Pelakuu- projektin loppuraportin mukaan Sosiaalikehitys Oy teki vuonna 2000 selvityksen, jonka yhtenä kehittämistavoitteena oli tukiperheiden jaksamisesta ja valmennuksesta huolehtiminen. Selvityksessä esitettiin, että tukiperheille tulisi laatia kirjallinen valmennuspaketti ja valmennuksen kestoksi esitettiin 1-2 päivää. (Loppuraportti 2005, 37.)

Neljännän teeman ensimmäisenä osa-alueena nousi esille koulutus. Vastanneista perheistä vähemmistö oli käynyt tukihenkilökoulutuksen mikä on kuitenkin eri kuin tukiperhekoulutus. Vastauksissa mainittiin toisaalta, että koulutusta on järjestetty jonkin verran, mutta vastauksissa ei käy ilmi onko kyseessä tukiperhekoulutus. Suurin osa perheistä ei ole kuitenkaan käynyt minkäänlaista koulutusta, mutta ohjausta on saatu jonkin verran esimerkiksi perhetyöntekijältä. Perheet, jotka olivat saaneet jonkinasteista koulutusta, mainitsivat niiden olleen joko viikonloppukoulutuksia tai pitempiä koulutusjaksoja. Koulutuksessa käsiteltyjä aiheita olivat olleet esimerkiksi vuorovaikutus ja eettiset kysymykset.

Tällä hetkellä esimerkiksi Kittilän kunnassa ei kunnan järjestämää tukiperhekoulutusta tapahdu, vaan koulutukset järjestetään ostopalveluna esimerkiksi Pelastakaa Lapset

Ry:n kautta. Koulutuksia on joko Oulussa tai Rovaniemellä, joihin Kittilän kunta maksaa koulutusmaksun. Tunturilappi- projektin aikana kunnassa oli työntekijä, joka antoi tukiperheille koulutusta, mutta projektin loputtua, tukiperheiden ohjaaminen on jäänyt vähäisemmäksi, johtuen myös ohjauksen kysynnän vähäisyydestä. (Haastateltava 3.)

Kun kuulee tutun perheen toimivan tukiperheenä vieraalle lapselle, voi herätä kysymys miksi? Miksi joku haluaisi auttaa täysin vierasta lasta ja hänen vanhempiaan vapaaehtoisesti. Sitten herää toinen kysymys, paljonko toiminnasta maksetaan palkkaa ja mitä tukiperhe siitä saa itselleen? Tukiperhetoiminta on pääasiassa vapaaehtoistyötä ja lisäksi se on antoisaa ja vastavuoroista. Siinä on ripaus myös virallista toimintaa, kun yhteistyössä ovat lastensuojelun työntekijät, viranomaiset, tuetut perheet sekä tukiperheet. Sen kautta voidaan luoda sosiaalisia suhteita, jotka voivat antaa rakkautta ja välittämistä mutta jotka voivat kehkeytyä myös ystävyys- ja kaverisuhteiksi. (Loppuraportti 2005, 46–49.)

Vapaaehtoisena toimiminen ei kuitenkaan kohdistu palkan suuruuteen, vaan pääsääntöisesti siihen, että haluaa ja saa auttaa avun tarpeessa olevia. Useille tukiperheille lapsen auttaminen ja lapsen kanssa vietetty aika ovat paras palkinto toiminnasta. Toiminnan voi kuvitella olleen hienointa ja palkitsevaa silloin, kun tukilapsi tulee käymään tukisuhteen päättymisen jälkeen. Silloin viimeistään huomaa, mitä tukisuhde on lapselle merkinnyt. Tukisuhteesta voi muodostua tärkeä verkosto lapsen ja nuoren sekä tukiperheen elämään.

...Se voi auttaa perheen vanhempia, jotka tarvii sitä tukea sillä et saapi omaa aikaa jo ja sitte lapsia siinä, että lapsilla tulee, jos puuttuu, et on esimerkiksi yhden perheen vanhempi eikä ole lähisukulaisia, niin saa niinku kokemuksia ihan tavallisista aikuisista ihmisistä, jonka lapset oppis tuntemaan tämmösenä tuttuna, turvallisenä paikkana, jonne on kiva mennä elikkä lapsi haluaa mennä sinne eikä sillä mallilla, että niitä työntään. Eli se suhde olis näin hyvä. (Haastateltava 3.)

Neljännän teeman toinen osa-alue on tukiperheenä toimimisesta saatu palkkio. Suurin osa vastanneista perheistä pitää tukiperheestä saatuja palkkioita ja kulukorvauksia sopivina. Suurin palkkio perheille auttamisesta on kuitenkin hyvä mieli ja toiminnan vapaaehtoisuus, joka välittyi vastauksista tärkeänä asiana. Osa perheistä on kuitenkin sitä mieltä, että korvaukset ovat liian pieniä. Vastanneiden mielestä korvausta tulisi saada esimerkiksi ostetuista leluista ja muista tukiperheen hankinnoista.

Pelastakaa Lapset ry:n Internet sivuston mukaan, tukiperheet saavat toiminnastaan kulukorvausta, joka maksetaan lapsen hoidettavuuden mukaan. Vuonna 2009 kulukorvausta maksetaan 21 eurosta 27 euroon yhdestä tukilapsesta per päivä. Korvaus kattaa niin lapsen ruoka- kuin hygieniakulut. Perheet saavat korvauksen jälkikäteen. Kuljetuskustannukset ovat 0,35 euroa kilometriltä, mutta näistä ja muista kuluista sovitaan aina erikseen. (Kuinka tukiperheeksi tullaan? 2009.) Korvaus niinkin arvokkaasta vapaaehtoistyöstä kuin tukiperheenä toimiminen on, on erittäin pieni verrattuna lapsen ongelmiin ja niiden vaikeusasteeseen.

Kittilän kunnassa tukiperheille maksetaan veronalaista tuloa, joka on 25 euroa lasta kohden vuorokaudessa ja kulukorvaus, johon kuuluu muun muassa ruokakustannukset, on 10 euroa lasta kohden vuorokaudessa. Haastateltavan mielestä palkkiota, jotka tukiperheet saavat, pitäisi nostaa reilusti. Tukiperhetoiminta on ammatillista työtä, josta tulisi saada asianmukainen korvaus. Kaikki hankinnat, kuten lelut, tulisi korvata tukiperheille. (Haastateltava 3.)

Tukiperheeksi alkaminen vaatii molempien vanhempien kiinnostusta ja sitoutumista toimintaan. Eräs tukivanhempi kertoo Pelakuu-projektin loppuraportissa, että aina ei riitä halu auttaa, vaan tukilapselle pitää antaa riittävästi aikaa ja voimavaroja (Loppuraportti 2005, 62.) Kaikkien lasten tarpeet on huomioitava yksilöllisesti (Tukiperhetoiminnan järjestäminen n.d). Jos tukiperheessä on myös omia lapsia, on kaikille annettava huomiota ja rakkautta tasapuolisesti ja myös rajojen asettaminen on rakkautta. Lapsilla ei aina ole lastensuojelutaustaa, vaan joskus lapset tarvitsevat tukiperhettä siksi, että vanhemmilla on voimat vähissä. Välillä tulee olemaan tilanteita, että lapsi joutuu vaihtamaan tukiperhettään tai lapsi sijoitetaan esimerkiksi lastensuojeluyksikköön. Tukiperheet ovat kuitenkin tärkeä osa avohuollon tukitoimea, ja niitä tulisi saada mahdollisimman paljon lisää myös pieniin kuntiin, jotta avun ja tuen antaminen lapsiperheille olisi mahdollista ja perheet voisivat paremmin.

Tukiperhetoiminnasta keräämäni tieto on ollut erittäin vähäistä verrattuna perhetyöhön. Kirjallisuus samoin kuin artikkelitkin ovat olleet vähäisiä. Tukiperhetoimintaa koskevia artikkeleita on löytynyt enemmän, mutta teoriatietoa, mitä tukiperhetoiminta on ja mitä se pitää sisällään, pitäisi olla paljon enemmän. Tukihenkilötoiminnasta on kirjoitettu paljon ja tehty erilaisia selvityksiä, mutta vaikka sen voi rinnastaa tukiperhetoimintaan, ne eivät silti ole sama asia. Yksi syy voi olla tukiperhetoiminnan lyhyt historia. Miltei

ainoa teoriatieto tukiperhetoiminnasta löytyy Pelastakaa Lapset Ry:n sivustoilta ja kirjallisuudesta.

4.3 Perhetyö

Toisena tutkimuskysymyksenäni on, miten ryhmämuotoinen perhetyö on auttanut perheitä voimaantumaa Sodankylän kunnassa. Tätä on tärkeä selvittää, jotta saataisiin tietoa siitä, miten ryhmämuotoista perhetyötä voitaisiin jatkaa ja kehittää tulevaisuudessa. Ryhmämuotoisessa perhetyössä perheitä on ollut mukana pieni määrä, jotta kaikkia perheitä pystyttäisiin tukemaan ja auttamaan.

Erilaiset perheet, joissa esimerkiksi tuen ja avun tarpeet vaihtelevat, ovat perhetyön kohteena. Perhetyössä tavataan niin kriisiytyneitä kuin hyvinvoivia perheitäkin. Perhetyö on tilapäistä apua tai tuen tarvetta, mutta se voi olla myös pitkäkestoista, ongelmia korjaavaa toimintaa. Tehtäväksi koetaan se, että perhe tulee toimeen omillaan, ilman ulkopuolelta tulevaa apua. (Uusimäki 2005, 36.)

Perhetyö on osa lastensuojelua, mutta kaikkien kohdalla perhetyö ei ole sopiva auttamisen muoto (Haastateltava 2). Sodankylässä perhetyötä pitäisi käyttää enemmän varhaisessa vaiheessa, kun nähdään tuen tarve. Haastateltavan mielestä perhetyön painopiste pitäisi saada enemmän ongelmien ehkäisyyn, mutta painopiste on tänä päivänä enemmän tehostetussa, korjaavassa perhetyössä. Kaikilla perheillä, jotka ovat perhetyössä, lapsista ja nuorista on jonkinasteinen huoli. Haastateltavan mukaan perhetyö on myös yksi vaikuttavimmista avohuollon tukitoimista lastensuojelussa. (Haastateltava 1.) Haastateltavien mielestä perhetyöllä voitaisiin vaikuttaa perheisiin ja perheiden ongelmiin.

Perhetyö samoin kuin tukiperhetoiminta kuuluu lastensuojelun avohuollon tukitoimien piiriin. Lastensuojelulaissa todetaan, että sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään avohuollon tukitoimia, esimerkiksi perhetyötä. (Avohuolto n.d). Perhetyöllä on pitkä historia, minkä avulla lastensuojelun perhetyö on pystynyt kehittymään tämän päivän tarpeiden mukaiseksi ja malliseksi. Vaikka perhetyön määrittely on haastavaa ja käsitteenä se on moninainen, on se toimintana vakiintunut kuntiin. Perhetyötä on esimerkiksi vanhempien tukeminen, mutta keskeistä siinä on lapsen edun turvaaminen.

(Heino 2007, 29–31.) Perhetyön tavoitteena Sodankylässä on lapsien ja perheiden tukeminen arjen ongelmatilanteissa. Painopiste on tehostetussa perhetyössä (Lastensuojelun perhetyö n.d). Perhetyötä toteutetaan monella tavalla, joten yhtä ainoa perhetyön mallia ei ole olemassa.

Kysyessäni toinen haastateltavista kertoi oman mielipiteensä perhetyön merkityksestä Sodankylässä. Hänen mielestään perhetyö on yksi vaikuttavimmista avohuollon tukitoimista lastensuojelussa. Sodankylässä perhetyötä pidetään erittäin joustavana työmuotona, koska perhetyötä voidaan käyttää niin pikkulapsi- kuin ”murkkuperheissäkin”. Perhetyö antaa apua suoraan nuorelle, mutta tuen saannissa on koko perhe mukana. Sodankylässä sosiaalityön näkökulmasta katsottuna, perhetyötä pidetään äärimmäisen tärkeänä. Tästä näkökulmasta katsottuna, perhetyötä pidetään tärkeänä, koska se on konkreettinen tukikeino ja keino, millä päästään heti paikan päälle auttamaan perhettä henkilökohtaisesti. (Haastateltava 1.) Sodankylässä kuten varmasti muuallakin, olisi lisääntyvä tarve tällaiselle toiminnalle, johtuen perhetyön tarkoituksenmukaisuudesta.

Sodankylän lastensuojelun perhetyö alkoi 2007 helmikuussa, nimellä pienen porukan perhekerho (Ryhmämuotoista perhetyötä lastensuojelun asiakkaille Sodankylässä 2007). Toiminta tuli päätökseensä vuoden 2008 lokakuussa, eli toiminta kesti yhtäjaksoisesti puolitoistavuotta. ”Pikkukerhon” oli tarkoitus toimia pitempään, mutta tilan pysymisen epävarmuus johti toiminnan loppumiseen ja luopumistyö perheiden kanssa jouduttiin tekemään tämän vuoksi aiottua aikaisemmin. (Maijala 2009.) Perhekerhon perustamisen ajatus syntyi, kun huomattiin perhetyöhön kuuluvien perheiden suuri kynnys hakeutua palveluiden piiriin, jotka ovat tarkoitettu kaikille perheille. (Ryhmämuotoista perhetyötä lastensuojelun asiakkaille Sodankylässä 2007).

Sodankylän kunnassa sosiaalityöntekijä ja lastensuojelutiimi miettivät yhdessä, ketkä perheet hyötyisivät ryhmämuotoisesta perhekerhosta. Aloite ryhmämuotoiseen perhetyöhön liittymiseen voi joskus tulla perheeltä itseltään tai esimerkiksi neuvolasta, jonka jälkeen perhetyötä esitetään perheelle. Jos tilanne vaatii, sosiaalityöntekijä saattaa perheen kerhoon ja heille annetaan aikaa ja tilaa tutustua toimintaan ja toisiin perheisiin. (Maijala 2009.) Ensimmäisen ”pikkukerhon” kutsu lähetettiin niille lapsiperheille, joiden arvioitiin hyötyvän ryhmämuotoisesta toiminnasta sekä avohuollon perhetyöstä. Tavoitteina perhekerhossa olivat lapsen näkökulman nostaminen esiin, vanhempien tukeminen ja arjessa jaksaminen sekä perheen sosiaalisten verkostojen vahvistaminen.

(Ryhmämuotoista perhetyötä lastensuojelun asiakkaille Sodankylässä 2007.) Sodankylässä lastensuojeluasiakkuuksien määrä on kasvanut edellisvuoteen verrattuna. Uusi ”pikkukerho” aloitti syyskuussa 2009, jossa mukana on 4 perhettä. Vetäjiä ”pikkukerhossa” on kaksi ja kokoontumiset tapahtuvat perjantaisin ja ovat kestoltaan kolmen tunnin mittaisia. (Maijala 2009.)

Jaana Vuori ja Ritva Nätkin ovat kirjoittaneet kirjassaan Perhetyön tieto, että perhetyö on moniammatillista työtä, jossa yhdistyy useiden erikoistuneiden alojen osaaminen ja tieto. Perhetyö liittyy laajempaan perhepolitiikkaan, joka ymmärretään julkisen vallan pyrkimyksenä ohjata perheiden sekä perhetyön toimintaa. Perhetyö on keskeinen osa hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa ja perhepolitiikalla luodaan muun muassa lainsäädännöllistä tukea perheiden hyvinvoinnille neuvomalla, auttamalla, valmentamalla ja palvelemalla. Perhetyöllä voidaan kirjan mukaan tarkoittaa myös sitä, että perhe otetaan huomioon, jos yksilöä ei muilla tavoin pystytä auttamaan. (Vuori & Nätkin 2007, 7-8.)

Ensimmäisenä teemana kyselylomakkeiden analysoinnissa nousi esille perheiden tausta. Vanhempien keskimääräinen ikä oli 43,5 vuotta. Suurimmassa osassa vastanneista perheistä perheisiin kuuluivat molemmat vanhemmat ja jokaisessa perheessä lapsia oli yksi. Vastanneiden keskimääräinen ikä on suuri, verrattuna lasten lukumäärään ja ikään, mihin voi olla monia syitä. Kaikkien perheiden lapset olivat alle kymmenen vuotiaita. Haastattelusta sekä kyselylomakkeiden vastauksista voi päätellä, että ryhmämuotoisessa pikkukerhossa vanhempien iällä ei ole oleellista merkitystä toiminnan toteutuksen kannalta, vaan ”pikkukerhoon” on kutsuttu perheitä, joiden lapset ovat olleet alle kouluikäisiä, kokoontumisajankohdasta johtuen.

Avohuollon tukitoimena järjestettävästä perhetyöstä, on tehtävä päätös ja se on kirjattava tavoitteineen asiakassuunnitelmaan. Suunnitelmat ja tavoitteet tehdään yhdessä perheen kanssa, jolloin perhettä motivoidaan ja tuetaan sitoutumaan yhteiseen työskentelyyn. (Avohuolto n.d.) Uuden lastensuojelulain pykälässä 27 mainitaan, että sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta, jossa arvioidaan muun muassa kasvuolot sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarpeellisuus. Selvitys täytyy valmistua kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. (Ajantasainen lastensuojelulaki 2007/417.)

Lähtökohtana palvelun tarpeen arvioinnissa ovat ne asiat, joihin vanhemmat haluavat muutosta ja tukea ensisijaisesti. On tärkeää kunnioittaa perheen näkemystä ja aloittaa

työskentely perheelle tärkeästä asiasta. Näin perheelle välittyy kokemus kuulluksi tulemisesta. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2007, 77.) Tavoitteena on, että perheen avunpyyntöihin reagoidaan mahdollisimman nopeasti. Työskentelyssä päästään nopeasti hyvään alkuun silloin, kun perhe on pyytänyt apua itse. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2007, 77.) Tavoitteita perhetyössä voivat olla esimerkiksi ongelmien ehkäiseminen sekä vanhempien tukeminen lapsen kasvatuksessa. (Heino 2007). Perhetyö on viimesijainen perheongelmiin puuttuja kun ongelmat uhkaavat lapsen etua (Vuori & Nätkin 2007, 65).

Ryhmämuotoisen perhetyön tavoitteet on tärkeä tehdä yhdessä perheen kanssa, perheen toiveita kuunnellen. Mahdollisesti perhetyössä tehdään myös pieniä välitavoitteita, jolloin arvioidaan, onko suunta lopullisten tavoitteiden toteuttamiseen oikea ja mitä pitäisi vielä tehdä toisin, jotta lopulliset tavoitteet tulisi perheellä saavutettua. Kun tavoitteita määritellään yhdessä perhetyöntekijän ja perheen kanssa, voidaan nähdä, mikä tavoitteista on tärkein ja miten siihen voidaan perheen kanssa työskennellessä päästä. Kun tavoitteita ja keinoja mietitään yhdessä, mahdollistaa se myös kipeiden asioiden käsitteilyn. (Majala 2009.)

Toisena teemana on perheiden mielipiteiden huomioiminen ja yhteistyö perheiden välillä. Perheiden syyt ryhmämuotoiseen perhetyöhön mukaan lähtemiseen ovat olleet varsin moninaiset. Osa perheistä on lähtenyt mukaan perhetyöntekijän tai sosiaalityöntekijänkin ehdotuksesta ja osa vastanneista lähti mukaan läheisen mielenterveydessä tapahtuneiden muutosten vuoksi. Suurin osa vastanneista oli sitä mieltä, että perheen mielipiteet otettiin kohtalaisesti huomioon, mikä on voinut olla osasyynä ryhmämuotoisen perhetyön onnistumiseen Sodankylässä. Perheet ovat kokeneet positiivisesti sen, että heidän mielipiteillään on ollut merkitystä ja he ovat omalta osaltaan voineet vaikuttaa siihen, millaista ryhmämuotoinen perhetyö on ollut. Kaikki vastanneet perheet olivat tulleet hyvin toimeen myös muiden perheiden kanssa. Osaltaan tähän on vaikuttanut ryhmän pienuus.

...Oltiin teemoteltu, et kerran kuussa oli retkipäivä, leipominen tai ruokailu, askartelu ja sitte oli jotaki leikkimistä tai tutustumista... Sen kerhon päättymisen jälkeen et se oli huojentava juttu. Ettei ollu semmosta, että meillä on nyt aiheena tämä et edetään vaikka hampaat irvessä et se lähti niinku heistä, et he saivat tuoda asioita ja heillä oli asiaa. (Haastateltava 2.)

Tarja Heino on kirjoittanut perhetyön paikasta lastensuojelussa vuonna 2007. Vuonna 2003 75 % kunnista järjesti perhetyötä, kun 13 % suunnitteli perhetyön aloittamista. Tämä tarkoittaa sitä, että vuoteen 2006 mennessä suurin osa kunnista järjesti perhetyötä eri mittakaavoissa. Peruspalveluiden arvioinnissa keskeisimpinä vahvuuksina katsottiin olevan muun muassa moniammatillisuus sekä tiivis yhteistyöverkosto eri toimijoiden välillä. Pahimpina uhkina nähtiin puolestaan työn yksinäisyys, resurssipula, sekä työssä jaksaminen sekä epäselvyydet perhetyön sisällössä ja työnjaossa. (Heino 2007.)

Kolmantena teemana kyselylomakkeiden analysoinnissa esille nousi perhetyön hyödyllisyys, onnistuminen sekä kehittäminen. Vastanneiden perheiden kohdalla perhetyö oli onnistunut ja hyödyllinen. Syiksi perheet kertovat esimerkiksi sen, että ryhmämuotoisen perhetyön kautta perheet tutustuivat toisiin ihmisiin, mikä omalta osaltaan vaikutti perhetyön onnistumiseen. Kysyttäessä miten perheet haluaisivat kehittää perhetyötä, perheet halusivat että, kokoontumispaikka ja perhetyön vetäjä pysyisivät samoina. Perhetyö haluttiin myös muun muassa pidettävän useamman kerran viikossa. Haastattelun yhtenä kysymyksenä oli ryhmämuotoisen perhetyön kehittäminen. Haastattelussa kävi ilmi, että Sodankylän kunta on koko ajan kehittänyt toimintaansa eteenpäin. Esimerkiksi ryhmämuotoiseen perhetyöhön on katsottu tarpeelliseksi kutsua terveydenhoitaja lastenneuvolasta puhumaan perheille. Myös seurakunnan kanssa on suunniteltu yhteistyötä. Haastattelun aikana kävi myös ilmi että yksikään perhe ei tipahtanut niin sanotusti tyhjän päälle ”pikkukerhon” päättymisen jälkeen, vaan jokaisen perheen vanhemmat oli aktivoitu hakemaan jotakin muuta apukeinoa. Vanhemmat ilmoittivat lapsensa esimerkiksi päiväkotiin tai leikkikouluun tai muuhun kerhotoimintaan. Perheiden aktiivisuus jatkui pikkukerhon loppumisen jälkeenkin. (Haastateltavat 1 & 2.)

Lastensuojelun avohuollon perhetyö nähdään sosiaalityöntekijän arvioon ja ohjaukseen perustuvana, lapsen ja perheen tarpeen mukaan toteutettavana, jolloin tehdään tarpeen arviointi ja toimitaan tarpeen mukaisesti, sekä asiakassuunnitelmaan perustuvana. Heino näkee perhetyön ytiminä viisi kappaletta, suhdeperusteisuus, moniulotteisuus, ajoitus ja kesto, asiantuntijuus sekä luottamuksellisuus verkostossa. Heino näkee myös perhetyön paikan lastensuojelussa muun muassa niin, että ehkäisevästä peruspalvelusta ja perhetyöstä puhutaan avoimesti tai tehdään lastensuojeluilmoitus, sen jälkeen arvioidaan lastensuojelun tarve ja aloitetaan avohuollon tukitoimi. Avohuollon tukitoimen aikana tehdään arvio huostaanotosta, jos se on tarpeen ja toimitaan sen mukaisesti. (Heino 2007.)

Perhetyön tulisi olla niin perheen aseman ja tilanteen ymmärtämistä, molemminpuolista kunnioitusta perheen ja työntekijän välillä, kuin avointa dialogisuuttakin (Majala 2009).

4.4 Voimaantuminen

Voimaantumisen käsite on laaja määritelmä, eikä siihen ole yksiselitteistä vastausta. Jokaisen asiakkaan ja perheen voimaantuminen tulee käsitellä yksityiskohtaisesti ja voimaantua voi monin eri tavoin. Perhetyön perheillä on voinut olla vähän verkostoja, mistä saisivat tukea tai joillakin perheillä on voinut olla vaikeuksia lapsen kasvatuksessa. Näihin asioihin perheet voivat muun muassa tarvita lisää voimavaroja eli voimaantumista.

Toista tutkimuskysymystäni eli miten ryhmämuotoinen perhetyö on auttanut perheitä voimaantumaan, voi myös selvittää monella tavalla. Tutkimuskysymykseen vastaamisessa keskeistä on se, miten perhetyön asiakkaina olleet perheet ovat voimaantuneet jaksamaan, ja selviämään perhettä kohdanneesta tilanteesta, ja miten he tulevat selviämään vastoinkäymisistä jatkossa.

Tuula Niska on tehnyt Kuopion yliopistossa pro gradu -tutkielman, jonka yhtenä avainasanana sekä teoreettisena viitekehyksenä on voimaantuminen. Niska kirjoittaa tutkielmassaan, että voimaantumisella kuvataan prosessia, missä ryhmän tai yksilön avuttomuus vähenee sekä mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa vahvistuvat. (Niska 2005.)

Havahtumisen määrittäminen on vaikeaa. Se tarkoittaa esimerkiksi pysähtymistä sekä asioiden uudelleen arvioimista. Asian, muutoksen tai oivalluksen kautta havahdutaan, että elämä ei voi jatkua samalla tavalla kuin aikaisemmin. Elämässä on tapahtuva muutos. Muutoksen on kuitenkin lähdettävä ihmisestä itsestään. (Räsänen 2006, 14.) Havahduttaminen oman elämän kulkuun, siihen mitä on esimerkiksi tapahtunut, voi olla pelottavaa ja hämmentävää. Mieleen voi nousta satoja eri kysymyksiä, mihin ihminen haluaa löytää vastaukset. Paikallaan on voinut seistä jo pitkään. Enää on vain löydettävä kimmoke liikkeelle lähtemiseen.

Me ihmiset uskomme, että jos emme ole olemassa olevasta ongelmasta tietoisia, sitä ei ole. Ongelma on siinä, että ihmiset näkevät ongelmat itsensä ulkopuolella. Ihminen ei voi voimaantua, jos yksilö ei näe koskaan ongelmaa itsessään. (Räsänen 2006, 19.) Perheessä voi esimerkiksi toinen vanhemmista kärsiä alkoholismista. Alkoholisti vanhempi ei näe itse ongelmaansa vaan voi syyllistää puolisoaan tai lapsiaan. Jos lapset eivät esimerkiksi tottele, voi vanhempi ratketa juomaan, koska näkee ongelman lapsiansa käyttäytymisessä. Hän ei tiedosta, että ongelma perheessä on hänen alkoholisminsa vaan käyttää alkoholia apuna unohtaakseen perheen ongelman.

Jotta ihminen voimaantuisi, tulee täytyä seitsemän ehtoa. Ihmisellä tulee olla riittävät psyykkiset ja fyysiset valmiudet, jotta hän kykenee tavoitteelliseen toimintaan sekä päämäärien asettamiseen. Jotta ihminen voi hallita ja suoriutua tilanteista, tulee ympäristön tarjoamat ulkoiset edellytykset olla riittäviä. Ihminen tahtoo toimia ja muuttua tilanteen edellyttämän tavoitteen mukaisesti ja on suuntautunut tulevaisuuteen. Ihmisellä on muun muassa oikeaa tietoa, jotta hän tietää, mitkä toiminnot johtavat haluttuun tulokseen ja hän tulkitsee asiat oikein ja ymmärtää toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Ihminen hallitsee myös käytännön taidot, osaa toimia kokemusten ja tiedon mukaisesti, sekä hänellä on oikeudet, mahdollisuudet sekä keinot arvioida omaa elämäänsä ja vaikuttaa omiin asioihin. Nämä tekijät ovat elämänstrategian muotoilun perusongelmia. Kaikkien tekijöiden tulee olla riittäviä samanaikaisesti, jotta ihminen pystyisi olemaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Räsänen 2006, 34–35.)

Ihmisen epäsuotuisat kokemukset vaikuttavat ihmisen tajuntaan, mikä näkyy välinpitämättömänä käyttäytymisenä itseä ja muita kohtaan. Huono olemassaolo näkyy muun muassa uupumisena ja elämäntaidon puutteina. Hyvä elämä sekä onnellisuus ovat tavoittelemisen arvoisia asioita, jotka voi saada kun jokainen elämäalue on tasapainossa ja ihminen on hyvinvoiva. (Räsänen 2006, 36.) Ensimmäinen etappi voimaantumisen määrittämisessä on kysyä henkilöstöltä ja jäseniltä heidän tavoitteensa. Tämä askel voi olla suoritettu loppuun muutamassa tunnissa. Voimaantumisen arviointia helpottaa avoin tapaaminen niin monen osallistujan kanssa kuin mahdollista. (Fetterman 2001, 24.)

Voimaantuneen ihmisen tarpeentyydytys- ja reagoititavat ovat erilaiset kuin voimaa vailla olevan ihmisen. Voimaantuakseen ihminen tarvitsee valtaistumista ja kysymys onkin ihmisen autonomiasta, koska ihmisellä tulee olla valtaa itsensä ja elämän olosuh-

teiden määrittelemiseen. Autonomia on avautumista, ei sulkeutumista. (Räsänen 2006, 75.) Voimaantuneisuutta ei voi saavuttaa ilman havahtumista ja valtaistamista. Voimaantumisen keskeisiä osatekijöitä ovat yksilön kokemus mahdollisuuksistaan vaikuttaa olosuhteisiin, saada enemmän valtaa elämäänsä sekä saavuttaa päämääriä. (Räsänen 2006, 78–79.) Valtaistaminen tarkoittaa yksilön tai yhteisön voimavarojen ja oman päättävällän parantamista esimerkiksi vallan antamisen keinoin (Räsänen 2006, 77). Ihmisen kehittyessä ja kasvaessa, saa hän lisää valtaa hallita omaa elämää. Siitonen (1999) on määritellyt, että voimaantunut ihminen on löytänyt omat voimavaransa ja voimaantumisprosessissa ihminen voimaannuttaa itseään. Se ilmenee esimerkiksi eri ominaisuuksina ja käyttäytymisenä yksilöllisesti. (Mattila 2008, 30.)

Kun ihminen saa jostakin lisää hyvää tahtoa, hän muuttuu. Parhaiten ihminen saa lisää hyvää tahtoa, kun elämälle löytyy uusi suunta. Ihminen haluaa ja tahtoo tehdä asioita ja hän on uutta voimaa saatuaan, saanut tarkoituksen elämälleen. Tunteet ja kokemukset ovat arvokkaita ja oman minän kokeminen myönteisesti antaa hyvän perustan elämälle. Tekemällä ja toimimalla ihminen oppii, saa uusia kokemuksia sekä löytää uusia asioita. Joskus tarvitaan pakkoa liikkeelle pistämisessä, varsinkin silloin kun ihmiseltä puuttuu tahto. (Räsänen 2006, 286.)

Neljäntenä teemana kyselylomakkeiden analysoinnissa esille nousi voimavarojen saaminen ryhmämuotoisen perhetyön avulla. Suurin osa vastanneista perheistä kertoi saaneensa lisää voimavaroja itselleen ja perheelleen. Voimavarana pidettiin esimerkiksi sitä, että perhetyöntekijään pystyttiin pitämään yhteyttä vielä ryhmämuotoisen perhetyön jälkeen, jos oli jotakin kysyttävää. Toisaalta voimavaroja ei ollut saanut jokainen perhe, koska mukana ei oltu oman itsensä vaan toisen perheenjäsenen vuoksi. Ryhmämuotoisessa perhetyössä tarkoituksena oli juuri tavoitteiden täyttyminen ja perheiden voimaantuminen. Vastauksia analysoidessani nousi esille erityisesti se, että perhetyössä oltiin mahdollisesti vain toisen perheenjäsenen, eikä koko perheen avunsaannin vuoksi. Kuitenkin se, että mukana oltiin vain toisen perheenjäsenen vuoksi, ei vaikuta siihen, etteivätkö kaikki perheenjäsenet saa apua jollakin tavalla ryhmämuotoisesta perhetyöstä. Puhuttaessa voimaantumisen, haastattelun kautta tuli esille, että voimaantumisen voi tuntea monella tavalla. Haastateltavien mielestä, on voimavara kyetä voimaantumaan perheenä eikä yksilönä. Voimaantuminen on sitä, että perhe oppii toimimaan perheenä, vaikka eivät itseään perheeksi ajattelisikaan. (Haastateltava 2.)

Ykski perhe on siirtynyt kokonaan perhetyöstä pois... niin X saattaa soittaa siitä huolimatta, et kuule nyt on tämmönen roplematiikka, et voikko auttaa. Niin silloin mie koen, sen et mie olen niinku saanu jonku luottamuksen. Se palkitsee taas seuraavat puoli vuotta. Se on se mikä on säilyny, se mikä on luvattu, et voi soittaa aina. Et se soitto tapahtuu sieltä käsin. Se kertoo paljon ja soitetaan ja vastataan tekstiviesteihin, niin se on yks minun asiakkaitten voimaantumisen merkki, ku uskalletaan tarttua siihen puhelimeen. (Haastateltava 2.)

Esimerkiksi jos järjestettäisiin vertaistukitoimintaa, voitaisiin vaikuttaa siihen, että jokainen perheenjäsen ja varsinkin vanhemmat voimaantuisivat enemmän. Keskusteleminen ja kokemusten jakaminen muiden ja mahdollisesti samankaltaisessa tilanteessa olevien vanhempien kanssa, antaisi perheille kuvan siitä, etteivät he ole yksin ongelmansa tai ongelmiensa kanssa. Perheet voisivat kokoontua yhdessä samaan paikkaan sovittuun kellonaikaan ja keskustella niin normaaleista arkipäivän asioista kuin perheen sisäisistä ongelmia tuottavista asioista, saaden vertaistukea toinen toiseltaan.

Vanhempien voimavaroista puhuttaessa, esimerkiksi parisuhteen laadulla on tärkeä merkitys. Jos vanhemmat pystyvät keskustelemaan rakentavasti, toisiaan syyllistämättä ja tukien toinen toistaan, voimavarat eivät lopu täysin. Tällöin voimavaroja voidaan kehittää muilta osin. Myös ystäväpiiri ja isovanhempien tuki ja mahdollinen hoitoapu ovat tärkeitä voimavaroja koko perheelle.

Se, että vanhemmat voivat keskustella tuntemuksistaan ja perheen tilanteesta auttavat myös vanhempia käsittämään ja käsittelemään perheen tilannetta. Aina ei tarvitse saada neuvoja, esimerkiksi isovanhemmilta, pääasia, että vanhemmat saavat puhua ja purkaa tunteitaan, mikä auttaa jo pitkälle. Myös ulkopuolelta haettu ja saatu apu on tärkeä. Avun hakeminen ulkopuolelta ei ole häpeä, vaikka se voi tarvita lujuuutta.

Lapsi voi ajatella, että vanhempi on liian pehmeä kun hakee apua ulkopuolelta. Joskus tilanne vaatii sen, että vanhemman on pysähdyttävä miettimään, miten tästä tilanteesta pääsee eteenpäin. Vanhempi voi ajatella, että on hylkäämässä lapsensa jos hakee apua viranomaisilta. Lapselle on kuitenkin selvitettävä tilanne, miksi apua tarvitaan, jotta lapsi sen ymmärtäisi. Aina ei tilanne tarvitse lastensuojelun asiakkuutta, mutta tilanteen niin vaatiessa, voi lastensuojeluasiakkuus auttaa koko perhettä. Tällöin tilanne puntaroidaan yksityiskohtaisesti jokaista perheenjäsentä kunnioittaen ja auttaen. Lastensuojelun

asiakkuus voi kestää lyhyen ajan tai pitkään, tärkeintä on se, että jokainen perheenjäsen saa apua ja jokaisen perheenjäsenen voimavarat kartutetaan ja niitä saadaan lisää.

5. POHDINTA

Aloitin opinnäytetyöprosessin loppuvuodesta 2008. Kuten jo johdannossa mainitsin, halusin kohdistaa opinnäytetyöni pohjoiseen, koska olen itse Kittilästä kotoisin. Koin tärkeäksi tehdä tämän, koska pienet kunnat jäävät helposti isojen kuntien ja kaupunkien varjoon, eikä esimerkiksi ole sopivaa budjettia toteuttaa tarvittavia avohuollon tukimuotoja. Vaikka pienet kunnat voivat olla laajoja, harvaan asuttuja, siellä on kuitenkin myös asukkaita, jotka tarvitsevat erilaisia avohuollon tukipalveluita. Pienet kunnat ovat ihmisläheisiä ja itse koen sieltä muuttaneena, että avun tarvetta on enemmän kuin mitä kunnissa on tarjolla. Kunnissa tapahtuu paljon paluumuuttoa ja kasvua esimerkiksi matkailun avulla, joten kuntien koko kasvaa koko ajan.

Alkuperäisenä tarkoitukseni oli saada kaikista kunnista samanlainen selvitystarve koskien lastensuojelua. Koen kuitenkin erittäin antoisana, että kunnissa oli erilaisia selvityksen tarpeita, vaikka tämä olikin välillä haasteellista. Aikaisemmin tiesin tukiperhe-toiminnasta vain vähän ja ryhmämuotoisesta perhetyöstä en tiennyt mitään, joten näiden asioiden tutkiminen on tuonut paljon tietoa ja näkemystä näinkin erilaisista tukimuodoista.

Kyselylomakkeita analysoidessani ja haastatteluja tehdessäni, huomasin, kuinka olisin voinut laatia lomakkeista monipuolisempia. Tähän vaikutti se, että lomakkeita laatiessani en tiennyt, millaiset perheet taustoineen olivat mukana esimerkiksi ryhmämuotoisessa perhetyössä. Esimerkiksi perhesanaa koskevat kysymykset olisin voinut muotoilla toisin, koska esimerkiksi eronneet vanhemmat eivät koe itseään välttämättä enää perheenä, vaikka yhteisiä lapsia mahdollisesti onkin. Kysymyksen muotoilun avulla, olisin saanut ehkä tarkemmat ja laajemmat vastaukset.

Kyselylomakkeiden laatiminen oli haastava osa opinnäytetyötä, koska ne oli tarkoitus laatia mahdollisimman hyvin vastaamaan tutkimuskysymyksiäni. Kysymyksiä piti muotoilla useamman kerran, jotta vastaukset vastaisivat opinnäytetyöni tarkoitusta. Myös kyselylomakkeiden analysointi ja sen venyminen syksyyn loivat oman haasteensa. Teemahaastattelun laatiminen ja sen toteuttaminen sekä litterointi loivat lisäjännitystä, mutta niiden kautta opin itsestäni paljon uutta. Esimerkiksi haastattelukysymysten muotoileminen ja haastattelemisen olivat jännittäviä kokemuksia, joista suoriuduin omasta mielestäni kohtuullisen hyvin. Litterointi oli mielenkiintoinen ja se vaati tarkkuutta,

koska haastattelua piti kelata monta kertaa taaksepäin, jotta saisi kaiken kirjoitettua. Näin jälkeensä voisin tehdä joitakin asioita toisin, kuten kyselylomaketta laatiessani muotoilisin kysymykset paremmin ja selvemmin sekä varaisin litteroinnille enemmän aikaa.

Kyselylomakkeiden vastauksia sain omasta mielestäni vähän. Kuitenkin vastausprosentteja laskiessani vastauksien määrä oli yli odotusten, liittyen mahdollisesti kyselylomakkeiden vähäiseen määrään. Uskon, että jos olisin voinut lähettää kyselylomakkeita enemmän, olisi analysoinnista muodostunut monipuolisempi ja ehkä antoisampikin. Kyselylomakkeista nousi kuitenkin perheiden ääni hyvin esille ja heidän mielipiteensä, joita täydensi sosiaalityöntekijöiden sekä perhetyöntekijän haastattelut. Haastattelujen oli tarkoitus kohdistua kaikkiin kuntiin, mutta Kolarin kunnan sosiaalityöntekijän kanssa sopivaa haastatteluajankohtaa ei löytynyt. Kolarin haastattelu jäi analyysistäni puuttumaan, mikä on harmillista, koska opinnäytetyöni kohdistuu myös Kolarin kuntaan. Tältä osin tukiperhetoiminta ja siihen kohdistuva analyysi jäivät puutteelliseksi.

Opinnäytetyön tuloksista selvisi esimerkiksi, että tukiperheiden vähäisyys on huolestuttavaa. Tukiperheiden lisäämiseen oltaisiin valmiita tekemään mitä tahansa, esimerkiksi tukiperhetoiminnasta saatava palkkio ja kulukorvaus ovat erittäin pieniä, joita olisi hyvä nostaa. Palkkioita voitaisiin siis korottaa, jos se vain auttaisi saamaan lisää tukiperheitä. Myös tukiperhekoulutuksia olisi hyvä järjestää omassa kunnassa, koska nyt koulutukset tapahtuvat muualla. Se, että koulutuksia järjestettäisiin omassa kunnassa, voisi palkita myös tukiperhetoiminnasta kiinnostuneita perheitä, koska matkustaa ei tarvitse paljoa. Tämä mahdollistuisi, jos kunnassa olisi yksi työntekijä, joka voisi suunnitella ja järjestää tukiperhekoulutuksia.

Myös ryhmämuotoinen perhetyö koettiin tärkeäksi avohuollon tukimuodoksi. Perheillä on mahdollisuus esimerkiksi verkostoitua toisten perheiden kanssa, koska ryhmä on suljettu. Kyselylomakkeista nousseita kehittämisen kohteita oli kehitetty Sodankylässä automaattisesti, mikä on erittäin hyvä asia. Kehittäminen näkyy esimerkiksi siinä että, on aloitettu uusi ”pikkukerho”, jossa esimerkiksi vetäjä ja tila ovat samoja koko toiminnan ajan. Perhetyö koetaan yleensäkin hyväksi ja tärkeäksi lastensuojelun osa-alueeksi Sodankylässä.

Ryhmämuotoinen perhetyö on uusi perhetyön toteutustapa, josta en löytänyt kirjallisuutta. Sodankylässä toteutettu muoto ei toivottavasti jää ainoaksi kunnaksi, jossa ryhmämuotoista perhetyötä toteutetaan, koska se on koettu tärkeäksi ja toimivaksi työmuodoksi. Myöskään tukiperhetoiminnasta ei löytynyt teoriaa paljoa. Miltei ainut teoriatieto tukiperhetoiminnasta löytyi esimerkiksi Pelastakaa lapset Ry:n sivustoilta ja erilaisten hankkeiden tiimoilta ja esimerkiksi tutustuessani lastensuojelun historiaan, en löytänyt tukiperhetoiminnasta tietoa miltään osin. Tukiperhetoiminta voi olla sen verran uusi tukimuoto, koska teoriatieto on niinkin vähäistä. Olisikin tärkeä kirjoittaa teoriaa koskien tätä avohuollon tukimuotoa, koska sillä on kasvava merkitys avohuollon tukitoimista puhuttaessa.

Jatkotoimenpiteinä tukiperhetoiminnasta voitaisiin selvittää tukiperheiden jaksamista sekä sitä, miten tukiperheet kokevat koulutuksen puutteen toiminnassaan. Ryhmämuotoista perhetyötä koskien jatkotoimenpiteet voisivat kohdistua perheisiin, jotka ovat poistuneet avohuollon tukitoimen asiakkuudesta. Toimenpiteet voisivat kohdistua myös siihen, millaisena perheet, jotka vielä ovat mukana ryhmämuotoisessa perhetyössä, ovat kokeneet siitä saadun avun vai saavatko he ollenkaan tarvitsemaansa apua.

Kyselylomakkeiden analyysissa ei noussut mitään kriittistä koskien ryhmämuotoista perhetyötä, mikä voisi selittyä sillä, että toiminnasta on kulunut jo tovi. Jos kysely olisi suunnattu perheille heti toiminnan jälkeen, olisi kyselylomakkeista noussut ehkä konkreettisempaa tietoa ja kriittisyyttä esille esimerkiksi toiminnan kehittämiseen liittyen. Kuitenkin se, mitä kyselylomakkeista nousi esille, antoi vastauksen siihen, että perheet ovat saaneet lisää voimavaroja ryhmämuotoisen perhetyön avulla. Perheet pärjäävät omillaan ja ovat joko voimaantuneet perheenä tai yksilönä.

Tukiperheille kohdistuneista kyselyistä välittyi analyysin kautta tieto, että tukiperhetoimintaa tulisi kehittää vastaamaan tarvetta ja myös tukiperhekoulutusta tulisi lisätä. Kyselyyn vastanneista perheistä kaikki eivät olleet käyneet koulutusta, liittyen mahdollisesti pitkiin välimatkoihin. Myöskään kyselylomakkeista nousseita mahdollisia eroavuuksia liittyen näihin kahteen avohuollon tukitoimeen, ei voi määritellä. Kyse on kuitenkin kahdesta erilaisesta tukitoimesta, vaikka molemmat ovatkin avohuollon tukitoimia. Avohuollon asiakkuus koskee niin perhetyötä kuin tukiperhetoimintaakin, joka on yhdistävä tekijä näiden kahden välillä. Uskon ja toivon, että kyselyiden analysoinnin ja haastattelujen kautta kunnilla olisi mahdollisuus kehittää tukiperhetoimintaa ja sen

mahdollisuutta useammille perheille, esimerkiksi kouluttamalla perheitä omassa kunnassa sekä nostamalla tukiperhetoiminnasta maksettavaa palkkiota.

Opinnäytetyöni tutkimustulosten luotettavuutta on hankala mitata, koska kyselylomakkeita ja haastatteluita oli niin vähän. Sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijän haastattelut täydensivät ja antoivat toisenlaisen näkökulman opinnäytetyöhöni. Vaikka kyselylomakkeita oli vähän, niistä nousi perheiden ääni esille, mikä tuki haastattelua. Teemoittelu oli hyvä ratkaisu haastattelulle, koska keskeisemmät asiat pystyin nostamaan näin paremmin esille. Uskon, että tulokset ovat samanlaisia, jos tutkimukseni tehtäisiin uudelleen samalla tavalla pieniin kuntiin, kuten opinnäytetyöni.

Opinnäytetyön kirjoittaminen oli kaikin puolin mielenkiintoista. Kyselylomakkeiden analysointi sekä haastattelut ja niiden litteroiminen, olivat minulle ensimmäinen kerta, jolloin olin itse vastuussa näinkin ison työn lopputuloksesta. Tällä tarkoitan sitä, että ensimmäistä kertaa sain käyttää näinkin erilaisia työskentelymenetelmiä, joista olin itse vastuussa. Ilman niitä, en olisi saanut kirjoitettua opinnäytetyötäni. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön toteuttaminen oli mielenkiintoinen, erilaisia vaiheita sisältävä ja antoisa prosessi, mutta aika ajoin tosin haastava ja vaikea. Opinnäytetyöprosessi kasvatti minua kaikkine vaiheineen niin ihmisenä kuin tulevana sosiaalialan ammattilaisena.

LÄHDELUETTELO

- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Ajantasainen lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Luettu 24.3.2009
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P27>>
- Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. Asetus 60/1991. Luettu 24.3.2009.
<<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>>
- Avohuolto. Sosiaaliportti. n.d. Verkkotoimitus. Luettu 8.7.2009.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Fetterman, David M. 2001. Foundations of empowerment evaluation. Sage Publications, Inc.
- Forsberg, Hannele 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Heino, Tarja 2002. Psykososiaalisten palvelujen hajaannuksen aika. Teoksessa Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000- luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES Raportteja 263. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi. 82-89.
- Heino, Tarja 2007. Lastensuojelun uusi asiakas usein köyhästä perheestä. Dialogi 4, 29-31. Luettu 16.6.2009.

Heino, Tarja 2007. Perhetyön paikka lastensuojelupalveluissa. Luettu 29.7.2009.

<www.sosiaaliportti.fi/Page/cddef063-8421-4b7a-960c-fb4a0f34e37f.aspx>

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Hongisto, Virve & Laaksonen, Paula & Maijanen, Tuija (toim.) 2005. ”Voi kun se olis meillä sata päivää!” Pelakuu- tehostetun tukiperhetyön- projekti. Loppuraportti. Pelastakaa Lapset julkaisusarja 4. Jyväskylän yliopistopaino.

Järvinen, Ritva & Lankinen, Aili & Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2007. Perhetyön parhaaksi- perhetyön arkea. Edita Prima, Helsinki

Kaunisto, Marketta 2008. Lastensuojelu. Kuntaliitto. Luettu 24.8.2009
<http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;10336;59563>

Keränen, Saara 2004. Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana. Tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Pelastakaa Lapset julkaisusarja 3. Jyväskylän yliopistopaino.

Kuinka tukiperheeksi tullaan? Pelastakaa Lapset Ry 2009. Luettu 8.7.2009.

<<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukiperhetoiminta/tukiperheeksi-hakeminen>>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Luettu 9.7.2009.

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Luettu 29.7.2009.

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>>

Lastensuojelun perhetyö. Sodankylän kunta. n.d. Luettu 8.7.2009.

<<http://www.sodankyla.fi/index.php?sivu=perusturvapalvelut&id=4#artikkeli8>>

Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Yliopiston kirjapaino, Helsinki.

Majala, Johanna 2009. Perhetyön toimintamuodot. Luettu 18.9.2009.
<<http://moodle.token.fi/course/view.php?id=4874>>

Mattila, Heleena 2008. Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu. Yhteiskuntatieteet 151. Kopiojyvä, Kuopio.

Mikä on lasten oikeuksien sopimus? n.d. Unisef. Luettu 29.7.2009
<http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf>

Niska, Tuula, H 2005. Tuetuin askelin maailmalle – tapaustutkimus erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten lastensuojelupalveluista vanhempien näkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu- tutkielma. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Sosiaalityön koulutusohjelma. Luettu 2.9.2009
<<http://www.uku.fi/sostyo/tiivistelmat/Suom05/Niska.pdf>>

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva 1987. Suomen lastensuojelun historia. Kouvola Kirjapaino, Kouvola.

Reijonen, Mikko (toim.) n.d. Perhetyö avohuollon tukitoimena. Luettu 20.2.2009.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>>

Reijonen, Mikko (toim.) n.d. Esimerkki perhetyön määritelmästä. Luettu 24.3.2009.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/#otsikko3>>

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu 2003. Lastensuojelupalvelujen hankinta ja tuottaminen. Suomen Kuntaliitto. Kuntatalon painatuskeskus, Helsinki.

Ryhmämuotoista perhetyötä lastensuojelun asiakkaille Sodankylässä. Sosiaalikallega. n.d. Luettu 8.7.2009
<http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/sosiaalityo_kehittamisyksikko/sodankyla/ryhmamuotoista-perhetyota-lastensuojelun-asiakkaille-sodankylassa/view>

Räsänen, Juhani 2006. Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut. Yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön valtaistaminen. Nuorten työhönohjaus, Nupa Express.

Saarela, Pertti & Viheriävaara, Henry 2000. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Määrittelyä ja sisällön hahmottamista. Parempi tulevaisuus perheille- projekti. Nuorten ystävät Ry, Väliporras.

Sinko, Päivi 2001. Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.). Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Pelastakaa lapset. Tummavuoren kirjapaino, Vantaa. 128-149.

Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino West Point Oy, Rauma.

Sähköpostilähde: Aikio- Mustonen Kati, 2009. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan opinnäytetyö. Tulostettu 22.1.2009.

Sähköpostilähde: Maijala, Anita 2009. Vastauksia. Luettu 8.9.2009.

Sähköpostilähde: Viuhkola, Kirsti 2009. Opinnäytetyö. Luettu 2.9.2009.

Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005-2009. Lastensuojelun avoimuusolosuhteiden tukitoimien piirissä 0-17 – vuotiaita vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (id:1245) Luettu 31.10.2009

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?regionCount=3¤tEvent=getData&sexCount=1&setId=p85c1a784c430d87c27d79f6b084f8a99f8a036362ef290&indCount=1&yearCount=6>

Tukiperhetoiminta. n.d. Sosiaaliportti. Verkkotoimitus. Luettu 24.3.2009.

<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo/#tukiperhetoiminta>>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 20. Oulun kaupungin painatuskeskus.

Vanha lastensuojelulaki 683/1983. Luettu 6.7.2009.

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830683>>

Viinämäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Vastapaino, Tampere.

Väärälä, Reijo 2009. Sosiaalihuoltolain uudistamistarpeet. Valtakunnalliset sosiaali- ja terveyspolitiikan päivät 21-22.4.2009 Helsinki. Luettu 9.7.2009
<http://www.stkl.fi/2009_Marina_Vaarala.pdf>

Yleissopimus lasten oikeuksista. Unisef. n.d. Luettu 29.7.2009

<http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake perheille

Hei,

Olen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden 3.vuoden sosionomiopiskelija. Olen suuntautunut lapsi- ja nuorisotyöhön ja valmistun joulukuussa 2009. Opinnäytetyössäni selvitän Sodankylän kunnan lastensuojelun perhetyön vaikuttavuutta ja voimaannuttamista ryhmämuotoisessa perhetyössä. Tarkoitukseni on selvittää, miten perhetyö on vaikuttanut perheiden voimaantumiseen.

Sitoudun noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita ja vallitsevaa tietosuojalainsäädäntöä. Mitään sellaista ei opinnäytetyössäni tule ilmi, minkä avulla perheiden henkilöllisyys voisi tulla ilmi. Lähetän kyselylomakkeen kunnan sosiaalityöntekijän kautta, joten tietooni ei tule missään vaiheessa perheiden nimiä tai yhteystietoja. Kaikki vastauslomakkeet käsittelen luottamuksellisesti ja nimettöminä. Säilytän kyselyn vastaukset lukitussa kaapissa muiden henkilöiden ulottumattomissa. Opinnäytetyöni valmistuttua tutkimusaineisto hävitetään. Kirjoitustilan loppuessa voitte jatkaa paperin kääntöpuolelle. Palautuskirje on mukana postimerkkeineen. Annamme mielellämme lisätietoja tarvittaessa.

Opinnäytetyöni on saatavilla joulukuussa 2009 Kemin oppimiskeskuksesta osoitteesta Valtakatu 22, 94100 Kemi.

ODOTAN VASTAUKSIANNE 5.5.2009 MENNESSÄ

Kemissä 16.4.2009

Anne Kinisjärvi
Sosionomi (AMK) opiskelija
045-6308372
anne.kinisjarvi@edu.tokem.fi

Opinnäytetyön ohjaaja
Leena Viinamäki
Yliopettaja
0400-142445
leena.viinamaki@tokem.fi

KYSELYLOMAKE PERHEILLE

Vastatkaa seuraaviin kysymyksiin rastittamalla mielestänne sopivin vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varatulle tilalle.

1. Perheenjäsenten lukumäärä

Aikuisia _____

Lapsia _____

2. Minkä ikäisiä perheessänne ovat

Äiti _____

Lapset _____

Isä _____

3. Mitä kautta lähditte ryhmämuotoiseen perhetyöhön mukaan? (voitte valita useamman vaihtoehdon)

sosiaalityöntekijän

perheen oma kiinnostus

muu, mikä?

4. Kuinka hyvin perheenne mielipiteet otettiin huomioon ryhmämuotoisen perhetyön tavoitteiden laatimisessa?

hyvin

kohtalaisesti

huonosti

5. Olitteko aktiivisesti toiminnassa mukana?

kyllä

ei

6. Miten tulitte toimeen muiden perheiden kanssa ryhmämuotoisessa perhetyössä?

7. Oliko perhetyö mielestänne onnistunut ja hyödyllinen teidän perheellenne?

kyllä, miksi?

ei, miksi?

8. Oliko ryhmämuotoinen perhetyö kestoaltaan sopiva?

kyllä

ei

9. Suositteletteko ryhmämuotoista perhetyötä vastaisuudessa toteutettavaksi kunnassanne?

kyllä

ei

10. Miten mielestänne perhetyötä tulisi kehittää Sodankylässä?

11. Saitteko lisää voimavaroja ryhmämuotoisesta perhetyöstä? (jaksamista, itseensä uskomista, neuvoja jne.)

kyllä

ei

KIITOS VASTAUKSESTANNE!

Liite 2. Kyselylomake tukiperheille

Hei,

Olen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan 3.vuoden sosionomiopiskelija. Olen suuntautunut lapsi- ja nuorisotyöhön ja valmistun joulukuussa 2009. Opinnäytetyössäni teen kartoituksen tukiperhetoiminnasta ja siitä, miten tukiperheitä saataisiin lisää Kittilän ja Kolarin kunnissa.

Sitoudun noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita ja vallitsevaa tietosuojalainsäädäntöä. Mitään sellaista ei opinnäytetyössäni tule ilmi, minkä avulla perheiden henkilöllisyys voisi tulla ilmi. Lähetän kyselylomakkeen kunnan sosiaalityöntekijän kautta, joten tietooni ei tule missään vaiheessa perheiden nimiä tai yhteystietoja. Kaikki vastauslomakkeet käsittelen luottamuksellisesti ja nimettöminä. Säilytän kyselyn vastaukset lukitussa kaapissa muiden henkilöiden ulottumattomissa. Opinnäytetyöni valmistuttua tutkimusaineisto hävitetään. Kirjoitustilan loppuessa voitte jatkaa paperin kääntöpuolelle. Palautuskirje on mukana postimerkkeineen. Annamme mielellämme lisätietoja tarvittaessa.

Opinnäytetyöni on saatavilla joulukuussa 2009 Kemin oppimiskeskuksesta osoitteesta Valtakatu 22, 94100 Kemi.

ODOTAN VASTAUKSIANNE 5.5.2009 MENNESSÄ

Kemissä 16.4.2009

Anne Kinisjärvi
Sosionomi (AMK) opiskelija
045-6308372
anne.kinisjarvi@edu.tokem.fi

Opinnäytetyön ohjaaja
Leena Viinamäki
Yliopettaja
0400-142445
leena.viinamaki@tokem.fi

KYSELYLOMAKE TUKIPERHEILLE

Vastatkaa seuraaviin kysymyksiin rastittamalla mielestänne sopivin vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varatulle tilalle.

1. Minkä ikäisiä olette?

Äiti _____

Isä _____

2. Onko Teillä omia lapsia?

kyllä, syntymävuosi/ -vuodet _____

ei

3. Kuinka kauan olette toiminnut tukiperheenä?

4. Mistä olette saaneet tietoa tukiperhetoiminnasta?(voitte valita useamman vaihtoehdon)

toiset tukiperheet sukulaiset tai ystävät

viestintävälineiltä (media, sanomalehdet, aikakauslehdet)

muualta, mistä?

5. Kuinka monelle lapselle toimitte tukiperheenä?

6. Kuinka usein lapsi/- lapset käyvät tukiperheessänne kuukaudessa?

7. Mitä koulutusta/ohjausta olette saaneet tukiperhetyöhön?

8. Koulutuksen kesto ja sisältö?

9. Miten haluaisitte kehittää tukiperhetoimintaa?

10. Miten mielestänne tukiperhetoimintaan saataisiin lisää perheitä mukaan?

11. Mitä mieltä olette tukiperhepalkkiosta/ kulukorvauksista? Ovatko ne riittäviä?

KIITOS VASTAUKSESTANNE!

Liite 3. Kokoomataulukko tukiperhetoiminnan teemoista

Teema	Kysymys
Teema 1. Perheiden tausta	<ul style="list-style-type: none"> – Minkälainen ikäjakauma ja perherakenne tukiperheinä toimivissa perheissä yleensä on? – Millaisia kriteerejä tukiperheen valinta sisältää?
Teema 2. Tukiperheenä toimiminen ja tiedon saaminen toiminnasta	<ul style="list-style-type: none"> – Miten tukiperhetoiminnasta pyritään informoimaan? – Kuinka pitkään perhe tavallisesti toimii tukiperheenä? – Kuinka pitkään tukisuhteet yleensä kestävät?
Teema 3. Kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> – Miten informointia on pyritty kehittämään, jotta tukiperhetoiminnasta saataisiin tunnetumpi? – Onko perheillä mahdollisuus saada vertaistukitoimintaa? Millaista? Miten se on järjestetty? Onko vertaistukitoimintaa mahdollisuus toteuttaa? – Miten perheiden määrää on pyritty lisäämään tukiperhetoiminnassa?
Teema 4. Koulutus ja palkkio	<ul style="list-style-type: none"> – Järjestetäänkö perheille tukiperhekoulutusta? Millaista? – Kuinka useasti tukiperhekoulutusta keskimäärin järjestetään? – Millaista ohjausta tukiperheille järjestetään jos tukiperhekoulutusta ei järjestetä? – Millaisena pidätte tukiperhetoiminnasta saatua palkkiota? – Millainen mahdollisuus perheillä on saada korvausta esimerkiksi hankituista leluista? Miten tätä on pyritty kehittämään?

Liite 4. Kokoomataulukko ryhmämuotoisen perhetyön teemoista

Teema	Kysymys
Teema 1. perheiden tausta	<ul style="list-style-type: none"> – Mikä on asiakkaiden keskimääräinen ikä lastensuojelun perhetyössä vanhempien ja lasten osalta? – Millä perusteella perheet ovat valikoituneet ryhmämuotoiseen perhetyöhön? – Onko vanhempien korkea ikä sekä lasten vähäinen lukumäärä kytköksissä lastensuojelun perhetyön asiakkuuteen?
Teema 2. Perheiden mielipiteiden huomioiminen ja yhteistyö perheiden välillä	<ul style="list-style-type: none"> – Miten perheiden mielipiteet ja toiveet otettiin huomioon suunnitellussa ryhmämuotoisen perhetyön toteuttamisesta? – Perheet olivat tulleet hyvin toimeen toisten perheiden kanssa. Millainen merkitys ryhmäkoolla on perheiden voimaantumisen kannalta?
Teema 3. Perhetyön hyödyllisyys, onnistuminen ja kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> – Miten arvioisitte ryhmämuotoisen perhetyön hyödyllisyyttä perheiden näkökulmasta? – Millainen merkitys kokoontumispaikan pysyvyydellä ja vetäjän vaihtuvuudella on ryhmämuotoiseen perhetyöhön kuuluvien tapaamisten sujuvuuden kannalta? – Miten ryhmämuotoista perhetyötä pyritään kehittämään jatkossa?
Teema 4. Voimavarat	<ul style="list-style-type: none"> – Mikä merkitys on sillä, että perhe saa lisää voimavaroja perheenä? – Miten perheitä tuetaan ryhmämuotoisen perhetyön jälkeen?

Liite 5. Tukiperhetoiminnan haastattelukysymykset

Yleisiä kysymyksiä

- Missä vaiheessa lastensuojeluprosessia tukiperhetoimintaa käytetään?
- Mitä mieltä olette tukiperhetoiminnan riittävydestä, tarkoituksenmukaisuudesta sekä mahdollisuuksista toteuttaa tukiperhetoimintaa kunnassanne?
- Miten tukiperhetoiminta avohuollon tukitoimena auttaa teidän mielestänne perhettä?
- Mitä mieltä olette tukiperhetoiminnan merkityksestä sosiaalityön näkökulmasta?

Teema 1. Perheiden tausta

- Minkälainen ikäjakauma ja perherakenne tukiperheinä toimivissa perheissä yleensä on?
- Millaisia kriteerejä tukiperheen valinta sisältää?

Teema 2. Tukiperheenä toimiminen ja tiedon saaminen toiminnasta

- Miten tukiperhetoiminnasta pyritään informoimaan?
- Kuinka pitkään perhe tavallisesti toimii tukiperheenä?
- Kuinka pitkään tukisuhteet yleensä kestävät?

Teema 3. Kehittäminen

- Miten informointia on pyritty kehittämään, jotta tukiperhetoiminnasta saataisiin tunnetumpi?
- Onko perheillä mahdollisuus saada vertaistukitoimintaa? Millaista? Miten se on järjestetty? Onko vertaistukitoimintaa mahdollisuus toteuttaa?
- Miten perheiden määrää on pyritty lisäämään tukiperhetoiminnassa?

Teema 4. Koulutus ja palkkio

- Järjestetäänkö perheille tukiperhekoulutusta? Millaista?
- Kuinka useasti tukiperhekoulutusta keskimäärin järjestetään?
- Millaista ohjausta tukiperheille järjestetään jos tukiperhekoulutusta ei järjestetä?
- Millaisena pidätte tukiperhetoiminnasta saatua palkkiota?
- Millainen mahdollisuus perheillä on saada korvausta esimerkiksi hankituista leluista? Miten tätä on pyritty kehittämään?

Liite 6. Ryhmämuotoisen perhetyön haastattelukysymykset

Yleisiä kysymyksiä

- Missä vaiheessa lastensuojeluprosessia perhetyötä käytetään?
- Mitä mieltä olette perhetyön riittävydestä, tarkoituksenmukaisuudesta sekä mahdollisuuksista toteuttaa perhetyötä kunnassanne?
- Miten perhetyö avohuollon tukitoimena auttaa teidän mielestänne perhettä?
- Mitä mieltä olette perhetyön merkityksestä sosiaalityön näkökulmasta?

Teema 1. Perheiden tausta

- Mikä on asiakkaiden keskimääräinen ikä lastensuojelun perhetyössä vanhempien ja lasten osalta?
- Millä perusteella perheet ovat valikoituneet ryhmämuotoiseen perhetyöhön?
- Onko vanhempien korkea ikä sekä lasten vähäinen lukumäärä kytköksissä lastensuojelun perhetyön asiakkuuteen?

Teema 2. Perheiden mielipiteiden huomioiminen ja yhteistyö perheiden välillä

- Miten perheiden mielipiteet ja toiveet otettiin huomioon suunniteltaessa ryhmämuotoisen perhetyön toteuttamista?
- Perheet olivat tulleet hyvin toimeen toisten perheiden kanssa. Millainen merkitys ryhmäkoolla on perheiden voimaantumisen kannalta?

Teema 3. Perhetyön hyödyllisyys, onnistuminen ja kehittäminen

- Miten arvioisitte ryhmämuotoisen perhetyön hyödyllisyyttä perheiden näkökulmasta?
- Millainen merkitys kokoontumispaikan pysyvyydellä ja vetäjän vaihtuvuudella on ryhmämuotoiseen perhetyöhön kuuluvien tapaamisten sujuvuuden kannalta?
- Miten ryhmämuotoista perhetyötä pyritään kehittämään jatkossa?

Teema 4. Voimavarat

- Mikä merkitys on sillä, että perhe saa lisää voimavaroja perheenä?
- Miten perheitä tuetaan ryhmämuotoisen perhetyön jälkeen?